

Fundamentalism och terrorism ur strukturella förändringar, förhindrad subjektivitet, produktion och reproduktion av diskurser

Ett alternativt analytiskt ramverk för konfliktlösning

Abstract

This essay criticizes common theories within the three traditional perspectives, conflict management, conflict resolution and conflict transformation, for not being able to explain and/or generate solutions to the problems of fundamentalism and religious terrorism in a satisfying manner. This essay is trying to synthesize an alternative analytical framework that better can explaining these phenomena and generate potential solutions. The frameworks ontological ground is laid out using different readings of Foucault, thereby seeing the subject as formed by discourses, material processes and institutions. Fundamentalism and terrorism are seen as a violent resistance to repressed subjectivity, but the form of resistance depends on the discursive and non discursive surroundings. This gives rise to different forms of resistance; the production of discourses and founding of groups and the entry of marginalized people in these groups. But once inside these groups the discourses and practises continue to produce and reproduce extreme worldviews.

The solution first focuses on local development, by increasing the real possibilities and choices using Sen's capabilities approach combined with development economics and a production of a counter discourse. After the pros of economic development are recognized the solution can easier be combined with some form of peace building.

Nyckelord: fundamentalism, terrorism, strukturer, diskurser, konfliktlösning

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Syfte	2
1.2	Metodologi och disposition.....	2
2	Definitioner	3
2.1	Fundamentalism	3
2.2	Terrorism.....	6
2.3	Hur skiljer sig religiös terrorism från sekulär terrorism?.....	7
2.4	Fundamentalism och politik.....	8
2.5	Fundamentalism och nationalism.....	9
2.6	Fundamentalism, modernitet och traditionalism.....	9
3	Kritik	11
4	Sökande efter ett alternativt analytiskt ramverk	16
4.1	Ontologisk triangulering	16
4.1.1	Utsagor – diskursiva formationer.....	16
4.1.2	Praktiker – icke-diskursiva formationer.....	18
4.1.3	Vetande och makt.....	19
4.1.4	Subjektet: aktör - strukturproblematiken.....	21
4.2	Operationalisering	23
4.2.1	Förhindrande av subjektivitet.....	24
4.2.2	Produktion och reproduktion av subjektivitet	26
5	Summarisk tillämpning	27
6	Slutsats - konfliktlösning som utveckling och produktion av kontradiskurser	31
7	Appendix	35
7.1	Begreppslista	35
7.2	Diagram över inkompatibilitet	39
7.3	Ontologisk triangulering	40
7.4	Ontologiskt schema: Hermeneutik, logik, arkeologi.....	41

7.5	Kedja av begär.....	42
8	Referenser.....	43
8.1	Böcker	43
8.2	Artiklar	45
8.3	Kortintervjuer	46

1 Inledning

Allt fler akademiker har uppmärksammat religionens återintåg – från och med 70-talet - i det offentliga rummet och in på den politiska arenan. Detta efter att religionen har varit förpassad till den privata sfären under många decennier. Återintåget tycks ha skett ungefär när sekulariseringen uppfattades som fullbordad och framstegsoptimismen stod på sin höjd. Som en del av detta återintåg har successivt olika fundamentalismer uppkommit, eller återkommit.¹ Fundamentalistiska grupper har gjort sig uppmärksammade inte bara inom protestantiska grenar i USA. De förekommer också inom andra större religioner som hinduismen, sikhismen, och till och med något kontraintuitivt inom (den allmänt känt pacifistiska och toleranta) buddismen. Men främst berör fundamentalismen de tre monoteistiska religionerna.²

Ungefär samtidigt – främst från och med 80-talet – har förekomsten av religiöst motiverad terrorism brett ut sig. 1980 listade *US State Department* en enda religiös terroristgrupp. Nästan 20 år senare var hälften religiösa. Enligt *RAND - St. Andrews Chronology of International Terrorism* ökade proportionen religiösa terroristgrupper under slutet av 90-talet från 16 av 49 till 26 av 56.³

Men vad är fundamentalism? Varför återuppstår den från 70-talet och framåt? Och vad är religiös terrorism? Hur skall man lösa komplexa konflikter med fundamentalism och terrorism?

Det finns många utmärkta individuella studier - inom de tre traditionella huvudfårorna inom konflikt- och fredsforskning (CM, CR och CT)* - och teorier som kan förklara vissa aspekter av fundamentalism och terrorism. Men jag har inte, med min begränsade kunskap, hittat något teoretiskt ramverk som på ett tillfredställande sätt kan förklara dessa komplexa fenomen, och/eller generera lösningar. Det lösningsperspektiv som skulle fungera bäst är *Peace Building*⁴ under vissa specifika kriterier.

Jag kommer att argumentera för ett alternativt, syntetiserat, analytiskt ramverk som ser det mänskliga subjektet och dess subjektiviteter som formade av strukturella kontinuiteter och diskontinuiteter. Människor måste ses som formade av tre ontologiska element: 1) den fysiska världen 2) det handlande och kommunicerande subjektet 3) diskurser. Ramverket tar därmed hänsyn till strukturer och processer som har en materialitet samt idéer, eller en världsåskådning. Jag kommer att argumentera för att ett systematiskt förhindrande

---

¹ Kepel, *La revanche de Dios*, 2005.

² Ruthven, *Fundamentalism – The Search for Meaning*, 2005.

³ Juergensmeyer, *Terror in the Mind of God – the Global Rise of Religious Violence*, 2003, s. 6.

* Conflict Management, Conflict Resolution, Conflict Transformation.

⁴ Jeong, *Peacebuilding in Postconflict Societies – Strategy and Process*, 2005.

och förtryck av de formade subjektiviteterna genererar ett våldsamt motstånd men att motståndets form beror på i vilka institutioner och diskurser som omger individen.

1.1 Syfte

Syftet är för det första att försöka syntetisera ihop ett alternativt analytiskt ramverk för konfliktlösning. Jag anser att det är nödvändigt för att förstå fundamentalismen (och terrorismen) som fenomen, dess uppkomst och utveckling. Slutligen även för att potentiellt kunna lösa komplexa konflikter där de är en huvudingrediens.

Därmed är syftet ett teoriutvecklande. Ramverket kommer inte att vara nytt, i avseendet att många av de olika elementen, som syntetiseras, inte är nya. Det är helheten som förhoppningsvis kan generera en bättre analysmodell och princip för lösningar. Men framförallt hoppas jag att uppsatsen kan skapa debatt.

Därigenom är det andra syftet - implicit - en kritik av de tre huvuddisciplinerna. Jag föredrar dock att göra kritiken explicit.

För det tredje är syftet att ytterst kort peka på de viktigaste kausala faktorerna bakom fundamentalismen och terrorismen. Detta i ljuset av det analytiska ramverket. Det är en summarisk framställning som absolut inte får ses som en fullgod tillämpning. Det handlar mer om att visa ramverkets styrka. Jag har begränsat mig till att studera fundamentalism och terrorism inom islam.

1.2 Metodologi och disposition

Jag måste poängtera att uppsatsen är argumenterande. Därmed är uppsatsen normativ. Jag kommer att argumentera för och emot olika element som bör inkluderas i ett teoretiskt ramverk, för att analysera och förklara fundamentalism och terrorism, samt för att generera potentiella lösningar. Uppsatsen byggs upp genom ett successivt syntetiserande.

Många ord och begrepp kan verka krångliga, men jag anser att det har varit nödvändigt att argumentera på en hög abstraktionsnivå för att gå till kärnan av olika problem och för att få plats i en begränsad D-uppsats.

Jag definierar först fundamentalism, terrorism och religiös terrorism i kap. 2. Därefter kritiserar jag vanligt förekommande teorier inom CM, CR och CT i kap 3. Sedan bygger jag upp en ontologisk grund - i kap 4.1 - med stöd av olika kriterier ur kritiken. Därefter sätts ramverket ihop och görs användbart i kap 4.2. När det teoretiska ramverket är ihopsatt visar jag - i kap 5 - högst summariskt hur fundamentalismen och terrorismen kan förklaras (genom ramverket). Slutligen argumenterar jag för lösningar - i kap 6 - som följer ur det teoretiska ramverket, vilka måste ses som en integrerad del.

2 Definitioner

2.1 Fundamentalism

Till att börja med måste vi försöka definiera fundamentalism. Det är ett komplext begrepp under vilket många aspekter rymms.⁵ Därför går fenomenet inte att definiera i ett par meningar. Här finns inte utrymme för en fullständig redogörelse men jag har försökt att lyfta fram de viktigaste aspekterna.

Vad är fundamentalism?

För det första är fundamentalismen en endimensionell vision av världen. Den är monokulturell, ickepluralistisk och intolerant. Det finns så att säga inget utrymme för meningsskiljaktigheter utan bara utrymme för en enda världsåskådning, vilken upphöjs som sann och absolut.⁶ Detta eftersom pluralism relativiserar sanningen och välmöjligheter hotar absolutism.⁷

Samtidigt som detta leder till en stark intern koherens inom gruppen⁸, eller en extrem form av *Group Think*⁹, så utgör stelheten en risk för att grupper splittras. Fundamentalismens största fiende är religiös pluralism.¹⁰ Gruppen måste just kunna presentera sig själv som den riktiga försvararen av den rena och sanna ortodoxin.¹¹ Därför ses oftast rivaliserande grupper inom samma religion som den primära fienden. (Särskilt korrupta sekulära regimer och liberala moderata grupper, men även konkurrerande fundamentalistiska grupper). Men där en kamp om territorium eller statsapparaten utspelar sig mot en grupp med en annan religionstillhörighet kan den andra religionen ses som den primära fienden.¹²

För det andra är fundamentalismen ett uttryck för en upplevd osäkerhet.¹³ Religionen fungerar som en överordnad ordningsideologi. Den fyller funktionen att övervinna kaos, oordning, maktlöshet, förnedring och dekadens. Religionen ger en känsla av återtagen makt, kontroll över ens öde, över liv och död.¹⁴

---

⁵ Hardt - Negri, *Imperiet*, 2003, s. 131.

⁶ Petschen: kortintervju.

⁷ Ruthven, *Fundamentalism – The Search for Meaning*, 2005, s. 48.

⁸ Juergensmeyer, *Terror in the Mind of God – the Global Rise of Religious Violence*, 2003, s. 205.

⁹ Janis, *Groupthink*, 1982.

¹⁰ Ruthven, *Fundamentalism – The Search for Meaning*, 2005, s. 44.

¹¹ Bruce, *Fundamentalism*, 2004, s. 98.

¹² Juergensmeyer, *Terror in the Mind of God – the Global Rise of Religious Violence*, 2003, s. 179-185.

¹³ Petschen: kortintervju.

¹⁴ Juergensmeyer, *Terror in the Mind of God – the Global Rise of Religious Violence*, 2003, s. 158-160, 176.

Fundamentalismen ger uttryck för en kraftfull vägran eller en protest mot den historiska strukturella övergång som är i varande.¹⁵ Som gårdagens arbetarklass är dagens religiösa rörelser utrustade med en singulär kapacitet för att uttrycka anomalierna i nutidens samhälle.¹⁶

För det tredje ser fundamentalisterna sig själva som involverade i en gudomlig kamp, ett kosmiskt krig.¹⁷ Det är kosmiskt för att det är något större än livet självt. Det är en metafysisk kamp mellan det goda och det onda. Men kampen förstås att ske i denna värld.¹⁸

Att religion producerar föreställningar om en kamp är normalt. Den största skillnaden är att kampen inte primärt förstås som en inre, andlig och moralisk kamp utan som en kamp mot en korrupt sekulär samhällsordning och alla som företräder, eller förknippas med den.¹⁹ Eftersom fundamentalisten redan är övertygad om sin egen rättfärdighet riktas kampen utåt.²⁰

Det kosmiska kriget nertaget till denna värld är en ytterst viktig karaktäristika som gör att fundamentalismen skiljer sig från olika typer av världsfrånvända sekter, som t.ex. amish. Eftersom kampen riktas utåt har fundamentalismen vidare ambitioner.²¹ Man kan säga att fundamentalisterna vill förändra själva människan (om de är radikalare måste fiender förgöras om de inte kan omvändas)²² istället för att bara ändra samhällsstrukturen.

Fundamentalismen fyller också funktionen att misskreditera fienden för att stärka sin egen position reellt, men framförallt mentalt. Det kosmiska kriget genererar en demonisering, satanisering och avhumanisering av fienden. Därför kan brutala och extrema handlingar (av vissa grupper), som är svåra att förstå, förefalla självklara, rättfärdiga och legitimerade.²³

För det fjärde leds fundamentalistiska grupper uteslutande av en hårt knuten kärna av män.²⁴ Det ledande skiktet är oftast inte socialt och ekonomiskt marginaliserade. De har ofta medelklassbakgrund och en god utbildning, särskilt i naturvetenskapliga, eller tekniska ämnen. Däremot rekryteras primärt marginaliserade unga män.²⁵

Vidare har könsfrågor en central plats inom fundamentalismen. Det är en patriarkalisk protest mot förändringen av mannens naturliga roll inom familjen, politiken, och ekonomin.²⁶ Även mot sexualitet som förefaller okontrollerad (i stort sätt alla grupper är homofobiska).²⁷ Särskilt finns ett starkt uttryck för en

---

¹⁵ Hardt - Negri, *Imperiet*, 2003, s. 131-134.

¹⁶ Kepel, *La revanche de Dios*, 2005, s. 34.

¹⁷ Appleby - Marty (Eds), *Fundamentalisms Observed*, 1991, Sista kapitlet.

¹⁸ Ruthven, *Fundamentalism – The Search for Meaning*, 2005, s. 189; Juergensmeyer, *Terror in the Mind of God – the Global Rise of Religious Violence*, 2003, s. 148-154.

¹⁹ Juergensmeyer, *Terror in the Mind of God – the Global Rise of Religious Violence*, 2003, s. 160.

²⁰ Petschen: kortintervju.

²¹ Ruthven, *Fundamentalism – The Search for Meaning*, 2005, s. 57.

²² Juergensmeyer, *Terror in the Mind of God – the Global Rise of Religious Violence*, 2003, s. 220.

²³ Ibid. s. 186-189.

²⁴ Appleby - Marty (Eds), *Fundamentalisms Observed*, 1991, Sista kapitlet.

²⁵ Juergensmeyer, *Terror in the Mind of God – the Global Rise of Religious Violence*, 2003, s. 193-195.

²⁶ Ruthven, *Fundamentalism – The Search for Meaning*, 2005, s. 104.

²⁷ Juergensmeyer, *Terror in the Mind of God – the Global Rise of Religious Violence*, 2003, s. 200-202.

kontroll av kvinnans sexualitet. Så länge kvinnan håller sig på plats kan manliga fundamentalister behandla kvinnor med en paternalistisk välvilja. Men så fort de går utanför de förväntade normerna föraktas de och straffas ofta hårt.²⁸

För det femte är fundamentalismen uppbyggd av diskursiva element från traditionella religiösa dogmer. (Därmed skiljer den sig från s.k. nya religiösa rörelser som utgår från olika grader av synkretism). Många har ansett att det utmärkande är en bokstavlig tolkning s.k. *litteralism*. Men jag vill med andra hävda att så inte kan vara fallet, eftersom litteralism riskerar att blottlägga motstridigheter och paradoxer inom texterna tagna som en helhet. Därför måste fundamentalism snarare bygga på dogmens ofelbarhet s.k. *inerrancy*. Litteralism kan ge upphov till en skadlig dekonstruktion, medan ofelbarhet tillåter en harmonisering av motstridiga element.²⁹

Samtidigt finns det problem med att se fundamentalismen som en tolkning av ofelbara religiösa texter. Eftersom koranen är Allahs ord är den med nödvändighet ofelbar för (nästan) alla troende muslimer. Den logiska följderna bli att alla muslimer skulle vara fundamentalister. Därmed blir begreppet oanvändbart.³⁰

De fyra definierande faktorerna ovan gör att islamska fundamentalister kan skiljas ut från moderata grupper. Men det krävs fler definierande faktorer.

För det sjätte utgör radikala diskurser, producerade av ledande ideologer, en resonansbotten för vissa gruppers begär och frustration. Samtidigt producerar och reproducerar diskurserna en radikal världsåskådning.³¹

En absolut obestridd tolkning av en text anpassas till en konkret handlingsplan, eller så läses texten som en manual för handling.³² Genom ett förkastande av symbolisk eller metaforisk tolkning, vilket undviker multipla tolkningar, släpper fundamentalismen lös våldet förseglat i texterna.³³

Vi måste fråga oss: är all fundamentalism militant?

Svaret är nej. Det beror till stor del på den sociala, politiska och ekonomiska kontexten. Där det finns ett fungerande politiskt system, som i USA, eller Israel, kanaliseras kampen främst genom etablerade politiska kanaler eller genom en expanderande missionerande verksamhet.³⁴

Men förhållandet är inte så enkelt. I USA finns det många högerextrema kristna rörelser som formar patriotiska miliser. De har träningsläger, utför sabotage, misshandel och ibland till och med mord eller terrorattentat. I Israel finns det förutom de som direkt är aktiva i politiken, i eller utanför Knesset, rörelser som är våldsbegärande och utför terrorattentat, t.ex. Gush Emunin. Omvänt finns det fundamentalistiska rörelser i mellanöstern som har övergivit en väpnad

---

²⁸ Ruthven, *Fundamentalism – The Search for Meaning*, 2005, s. 102, 120-125; Juergensmeyer, *Terror in the Mind of God – the Global Rise of Religious Violence*, 2003, s. 200-202.

²⁹ Ruthven, *Fundamentalism – The Search for Meaning*, 2005, s. 59-99.

³⁰ Ibid. s. 6.

³¹ Moaddel, *Islamic Modernism, Nationalism, and Fundamentalism – Episode and Discourse*, 2005, s. 1-25, 195-343.

³² Ruthven, *Fundamentalism – The Search for Meaning*, 2005, s. 84-85, 91.

³³ Ibid. s. 168, 190.

³⁴ Kepel, *La revanche de Dios*, 2005.

kamp och som försöker islamisera samhället underifrån³⁵, t.ex. Muslimska brödraskapet. Men generellt har fundamentalismen en stor våldspotential genom sin världsåskådning.³⁶ Det för oss över till ett annat ytterst komplicerat definitionsproblem: terrorism. Vad är fundamentalismens förhållande till terrorism?

2.2 Terrorism

Först måste vi ställa frågan: vad är terrorism?

Till att börja med beror olika definitioner av terrorism på vilken, eller vilka, av följande aspekter som accentueras: a) effekten av extrem rädsla, antingen som avsedd eller uppnådd b) en attack mot staten inifrån c) de strategiska målen för vilka politiskt våld används d) det påstådda slumpmässiga eller godtyckliga användandet av politiskt våld e) måltavlorna för politiskt våld f) det hemlighetsfulla användandet av politiskt våld.³⁷

Jag anser, som de flesta, att terrorism först och främst är avsedd att skapa rädsla och skräck.³⁸ Det är medvetet ett överdrivet våldsutövande mot personer, där offren är en sekundär målgrupp. Den primära måltavlan är istället grupper vars handlingar och perception man vill ändra, eller påverka, för politiska syften.³⁹ De psykiska konsekvenserna är ofta oproportionerliga mot med de direkta fysiska skadorna.⁴⁰ Allt detta motsäger antagandet om terrorismens slumpmässiga utövande.

Terrorism är avsedd att kommunicera något för en publik. Det är ett språk för att uppmärksammas. Ifall handlingen inte uppmärksammas tappar terrorismen sitt syfte.⁴¹

Antagandet om att terrorism är riktat inifrån mot en stat bör uteslutas eftersom den logiska följderna blir att staten därmed inte kan begå terrorhandlingar.⁴² Vidare bör vi även vara mer specifika när det gäller offrens karaktär. Offren är civila, eller personer som inte är inblandade i krigsmaskineriet.⁴³

Slutligen måste vi fråga oss om attacker mot byggnader och infrastruktur, utan närvarande människor, skall räknas som terrorism. Vissa skulle säga nej för att

---

³⁵ Juergensmeyer, *Terror in the Mind of God – the Global Rise of Religious Violence*, 2003; Peste, *Religion och terrorism – Mellan samvaro och radikalism*, 2003; Kepel, *La revanche de Dios*, 2005; Rutven, *Fundamentalism – The Search for Meaning*, 2005.

³⁶ Juergensmeyer, *Terror in the Mind of God – the Global Rise of Religious Violence*, 2003, s. 225-226.

³⁷ Coady, *Defining Terrorism*, s. 4; i Primoratz (Ed), *Terrorism – The Philosophical Issues*, 2004.

³⁸ Peste, *Religion och terrorism – Mellan samvaro och radikalism*, 2003, s. 23-29; Laquer, *Una Historia del terrorismo*, 2003, s. 8.

³⁹ Primoratz, *What is Terrorism?*; i Primoratz (Ed), *Terrorism – The Philosophical Issues*, 2004.

⁴⁰ Reinares, *Terrorismo y antiterrorismo*, 1998, s. 16.

⁴¹ Juergensmeyer, *Terror in the Mind of God – the Global Rise of Religious Violence*, 2003, s. 126.

⁴² Coady, *Defining Terrorism*, s. 4; i Primoratz (Ed), *Terrorism – The Philosophical Issues*, 2004.

⁴³ Ibid. s. s. 4-6.

avsikten eller effekten är vrede och inte rädsla.⁴⁴ Men jag föredrar att inkludera byggnader och infrastruktur för att terrorism ofta är en form av asymmetrisk krigsföring⁴⁵ när det är en svagare grupp som utför handlingarna.

Hur skiljer sig terrorism från rent våld?

Vanligt våld kan också förefalla överdrivet i många situationer. Men det är inte avsett att explicit kommunicera något. Medan våld ofta kommer ur en impulsiv sammandrabbning följer terrorismen en intern logik, den är planerad. Visserligen är en regelrätt strid mellan olika beväpnade grupper oftast planerad. Men i båda fallen är offren det primära målet. Således kan vi skilja politiska mord och gerillakrigsföring från terrorism.⁴⁶

2.3 Hur skiljer sig religiös terrorism från sekulär terrorism?

Den största skillnaden mellan religiös och sekulär terrorism är kanske främst dess mål. Medan båda är planerade är sekulär terrorism mer strategisk, i avseendet att den är kalkylerad med en förhoppning om att uppnå klart definierade mål. Målen är oftare rent politiska och avser en verklig förändring inom en inte alltför lång tidsrymd. Religiös terrorism har i mindre grad klara, världsliga, strategiska mål och är mer avsedd som en symbolisk handling⁴⁷ eller en eskatologisk ritual.⁴⁸ Den är snarare avsedd att indirekt förändra något genom att förändra människors perception, tvinga en publik att bli medveten om att ett kosmiskt krig pågår.⁴⁹

Religiös terrorism liknar en teater eller en ritual. Måltavlor för religiös terrorism välj noga ut i tid och rum för att fylla funktionen av en scen, på vilken ett symboliskt drama kan spelas upp. Därför kan man säga att mediet är budskapet.⁵⁰ Som också uppmärksammas följs terrordåd allt oftare av en tystnad. Ingen tar på sig ansvaret.⁵¹ Det är för att budskapet redan har nått sin publik.

Vi kan förenklat dra en skiljelinje mellan begreppen strategisk och symbolisk för att lokalisera terrorhandlingar där emellan. Fast ofta sammanfaller den kosmiska kampen med en världslig kamp om territorium och statsapparaten.⁵²

---

⁴⁴ Primoratz, *What is Terrorism?* s. 21; i Primoratz (Ed), *Terrorism – The Philosophical Issues*, 2004.

⁴⁵ Ranstorp: kortintervju.

⁴⁶ Primoratz, *What is Terrorism?* s. 21; i Primoratz (Ed), *Terrorism – The Philosophical Issues*, 2004.

⁴⁷ Treverton: kortintervju; Juergensmeyer, *Terror in the Mind of God – the Global Rise of Religious Violence*, 2003, s. 151-158.

⁴⁸ Agrell: kortintervju.

⁴⁹ Juergensmeyer, *Terror in the Mind of God – the Global Rise of Religious Violence*, 2003, s. 151-158.

⁵⁰ *Ibid.* s. 124-135, 144.

⁵¹ Agrell: kortintervju; Treverton: kortintervju; Juergensmeyer, *Terror in the Mind of God – the Global Rise of Religious Violence*, 2003, s. 145; Wallensteen, *Understanding Conflict Resolution – War, Peace and the Global System*, 2005, s. 229.

⁵² Juergensmeyer, *Terror in the Mind of God – the Global Rise of Religious Violence*, 2003, s. 125-126.

Vilka ska klassificeras som terrorister? Termen i sig gör ingen skillnad mellan de som utfört attacker, de som organiserat dem, och de som sympatiserar med aktionerna direkt eller indirekt. Är de alla terrorister? Eller blir man bara terrorist när en handling är utförd? Eller när det går att påvisa inblandning i planeringen?

Jag föredrar att se terrorister som de som utfört eller planerat aktioner. Fokus i uppsatsen ligger på fundamentalism eftersom den delar en världsåskådning med den religiösa terrorismen. *Religiös terrorism är därmed en mycket speciell handlingsdimension hos fundamentalismen.*

2.4 Fundamentalism och politik

Vi har redan implicit berört fundamentalismens förhållande till politik. Eftersom fundamentalismen inte nöjer sig med en världsfrånvänd tillvaro är den alltid i någon mån politisk. Dess uttrycksform, som en kraftfull vägran eller som en alternativ protestideologi, är klart politisk. Vidare är terroristaktioner kopplade till fundamentalism oundvikligt ett politiskt budskap. Terrorhandlingar visar hur sårbar den rådande maktordningen är och hotar direkt föreställningen om nationell säkerhet.⁵³

Mer explicit kan fundamentalismen sägas vara politisk genom tre strategier. Antingen försöker fundamentalistiska rörelser införa sin världsbild (en sträng efterlevnad av religiösa lagar) uppifrån och ner genom att direkt försöka ta makten över statsapparaten.⁵⁴ Det mest uppenbara fallet och det ända riktigt lyckade försöket är Iran. Andra försök har bitvis lyckats i Sudan, Afghanistan och Pakistan. Det har även varit nära att lyckas i Algeriet.⁵⁵ Men oftast har fundamentalisterna ingen klar idé om hur samhället som en helhet skall organiseras, varför de oftast misslyckas att mobilisera den breda massan.⁵⁶ Vidare är de mer extrema fundamentalistiska grupperna oftast marginella i förhållande till sin egen religion. Däremot kan fundamentalismen ha ett stort stöd där den sammanfaller med en kamp om ett territorium eller mot ett verkligt förtryck.⁵⁷

Den andra strategin är att successivt ta kontroll underifrån⁵⁸ genom att utföra en mängd funktioner som vanligen tillskrivs välfärdsstaten. Genom ett expansivt nätverk sprids deras världsbild ur producerade och reproducerade diskurser.⁵⁹

Den tredje strategin är en situation i exil.⁶⁰ Där stöttas en kamp finansiellt och idémässigt av diasporan genom internationella nätverk. Detta gäller framförallt judiska och muslimska grupper i USA och Europa.⁶¹

---

⁵³ Juergensmeyer, *Terror in the Mind of God – the Global Rise of Religious Violence*, 2003, s. 212-218.

⁵⁴ Kepel, *La revanche de Dios*, 2005; Ruthven, *Fundamentalism – The Search for Meaning*, 2005, s. 145-147.

⁵⁵ Kepel, *La yihad– Expansión y declive del islamismo*, 2002.

⁵⁶ Kepel, *La revanche de Dios*, 2005.

⁵⁷ Juergensmeyer, *Terror in the Mind of God – the Global Rise of Religious Violence*, 2003, s. 221-228.

⁵⁸ Ruthven, *Fundamentalism – The Search for Meaning*, 2005, s. 145-147; Kepel, *La revanche de Dios*, 2005.

⁵⁹ Kepel, *La yihad– Expansión y declive del islamismo*, 2002.

⁶⁰ Ruthven, *Fundamentalism – The Search for Meaning*, 2005, s. 145-147.

Förutom ett ökat antal konflikter med fundamentalism har konflikter baserade på etnicitet och extrema former av nationalism bredd ut sig.⁶²

2.5 Fundamentalism och nationalism

Många ser nationalism och fundamentalism som teoretiskt motsatta positioner eller konkurrerande ideologier. Men i USA (patriotism) och Israel är det näst intill omöjligt att separera de fundamentalistiska rörelserna från en nationalism. I båda fallen ses själva nationen ha ett heligt uppdrag. Långt ifrån att vara antinationalistisk smälter fundamentalisternas argument - att Gud belönar de rättfärdiga i termer av nationell framgång och välfärd - väl in med nationalismens mål.⁶³

Vidare delar sekulär nationalism många karakteristika med religion: doktrin, myter, etiska principer och social organisation. Dessutom har båda begreppen en funktionell likhet i och med att båda tjänar syftet att skapa en etisk överbyggnad, ett ramverk som kräver total lojalitet och som har möjligheten att moraliskt sanktionera martyrskap och våld.⁶⁴

Således är fundamentalism och nationalism inte ömsesidigt uteslutande, utan kan fungera som komplement. Ofta ses religion som anpassas till nationalism som renare och mer ortodox. Vice versa får nationalism ofta karaktären av ett intensivt och absolutistiskt återupplivande av religion. Religionen förstärker då nationalismen.⁶⁵

Slutligen ses fundamentalismen ofta av de som inte studerat fenomenet närmare som antimodern, traditionalistisk och bakåtsträvande.

2.6 Fundamentalism, modernitet och traditionalism

Om vi, som Giddens, definierar modernitet som ett institutionaliserande av tvivel så är fundamentalismen en diametral motsättning. Om vi vidare definierar moderniteten som sekulär är fundamentalismen också antimodern i meningen att den främst bekämpar religionens marginalisering inom samhällsordningen. Men eftersom fundamentalismen inte direkt tar avstånd från modern teknologi och organisation är det snarare ett anpassningssätt till modernitetens snabba förändringar.⁶⁶ Eftersom fundamentalismens återupplivande av primära identiteter

---

⁶¹ Kepel, *Allah in the West – Islamic Movements in America and Europe*, 1997.

⁶² Kaldor, *Las Nuevas Guerras*, 2001.

⁶³ Ruthven, *Fundamentalism – The Search for Meaning*, 2005, s. 129-132.

⁶⁴ Ibid. s. 143.

⁶⁵ Ibid. s. 168.

⁶⁶ Armstrong, *Resisting Modernity*, 2004.

genom en återgång till det förflutna är byggda på historiska illusioner, retrospektivt uppbyggda genom den nutida orons och skräckens glasögon, är det egentligen inte ett tillbakablickande utan snarare en ny uppfinning.⁶⁷

En tradition är ett omedvetet förhållande till tingens naturliga ordning, en ickereflexiv världsåskådning. Således vet folk oftast inte att de är traditionalister. En tradition blir självmedveten först när den ifrågasätts. På så sätt blir traditionen defensiv.⁶⁸ Ur fundamentalismens upplevda osäkerhet söks något fast i ett ursprung⁶⁹ och något absolut i dogmer. Traditionalism är inte fundamentalism men ett nödvändigt rekvisit.⁷⁰

---

⁶⁷ Hardt - Negri, *Imperiet*, 2003, s. 133.

⁶⁸ Ruthven, *Fundamentalism – The Search for Meaning*, 2005, s. 15-17.

⁶⁹ Giddens, *En skenande värld – hur globaliseringen är på väg att förändra våra liv*, 2003, s. 56-59.

⁷⁰ Ruthven, *Fundamentalism – The Search for Meaning*, 2005, s. 15-16.

3 Kritik

För det första bör en teori för att analysera och lösa komplexa konflikter inte anta *a priori* att det skulle finnas en atemporal och universell mänsklig essens, natur, eller ett verkligt vara, oberoende av tid och rum. (Det finns inte en viss typ av människa som är terrorist och det finns ingen generell psykologisk profil.⁷¹) Ett sådant antagande får sina konsekvenser för hur man ser på kausala samband inom konflikter och slutligen för själva konfliktlösningen.

Människor måste ses som formade av tre ontologiska element den fysiska världen, det handlande och kommunicerande subjektet, och en tredje position som kan vara språket, diskurser eller en kultur. Det gäller att hitta en ballans i denna ontologiska triangulering.⁷²

Traditionellt har just politisk teori startat med individen för att sedan förklara hur samhället fungerar på en aggregerad nivå och för att normativt argumentera för hur samhället bör organiseras.⁷³ Det handlar med andra ord om det klassiska problemet med att aggregera individers preferenser, vilket går igenom all politisk teori, samhällsteori och offentlig ekonomi.

Både CM och CR utgår ontologiskt från axiom om människans natur, CM från realismen och CR från liberalismen - eller någon av dess nyare varianter. För CM är det inte egentligen intressant att fråga sig varför olika konflikter uppstår eftersom svaret redan är implicit i axiomet.⁷⁴

Konfliktlösning går därför - inom CM - ut på ett återupprättande av säkerhet, lag och ordning. Frihet kan bara existera om tvång först garanterar ordning och säkerhet. Därför är verktygen positiv och negativ betingning, morötter och piskor.

Problemet är att en otillräcklig förståelse riskerar att förvärra situationen. Dessutom drabbar sanktioner oftast de svaga⁷⁵ och ibland har de t.o.m. varit kontraproduktiva genom att stärka korrupta regimers kontroll.⁷⁶ Fundamentalisterna befinner sig dessutom oftast i opposition och eftersom de redan är inblandade i ett kosmiskt krig har hot om våld eller andra piskor ingen effekt. Ingen är heller beredd att ge fundamentalisterna de morötter de vill ha, eller så kan de inte ges av förklarliga skäl.⁷⁷

---

⁷¹ Juergensmeyer, *Terror in the Mind of God – the Global Rise of Religious Violence*, 2003, s. 8; Peste, *Religion och terrorism – Mellan samvaro och radicalism*, 2003, s. 23-42.

⁷² Farrell, *Subjectivity, Realism and Postmodernism – The Recovery of the World in Recent Philosophy*, 1996, s. 248.

⁷³ Ransom, *Foucault's Discipline – The Politics of Subjectivity*, 1997, s. 26.

⁷⁴ Aggerstam, *Reframing and Resolving Conflict – Israeli-Palestinian Negotiations 1988-1998*, 1999, s. 17-18.

⁷⁵ Thornton, *New World Empire – Civil Islam, Terrorism, and the Making of Neoglobalism*, 2005.

⁷⁶ Wallensteen, *Understanding Conflict Resolution – War, Peace and the Global System*, 2005, s. 252-255.

⁷⁷ Juergensmeyer, *Terror in the Mind of God – the Global Rise of Religious Violence*, 2003, s. 228-249.

Eftersom en absolut endimensionell världsåskådning motsäger ett utrymme för kompromisser och förståelse⁷⁸ går det inte att förhandla, medla eller *facilitera*.⁷⁹ En grundbult i CR är just att parterna måste inse att den egna sidan kan ha fel. Dessutom kommer de som föreslår förhandling att ses som fienden.⁸⁰ Om någon begär den känsla av återerövrad makt och ordning som det kosmiska kriget erbjuder ligger det faktiskt i ens intresse att vara i krig.⁸¹

Inom liberalismen (CR) beror konflikter på att det finns aspekter av den mänskliga essensen som hindras från att komma fram eller att det finns en brist på rättigheter och friheter. Det finns så att säga en potential som skulle blomma ut ifall bara det rätta institutionella ramverket tog bort hinder för frihet och garanterade rättigheter.⁸²

Problemet är att mänskliga rättigheter just utgår från en universell och atemporal mänsklig essens, istället för att se rättigheter som historiskt konstituerade och möjliga att ändra.⁸³ Ännu viktigare är att rättigheter förutsätter att alla andra i din omgivning har en obligation mot dig.⁸⁴ Därför betyder inte instiftandet i lag av dessa rättigheter att de har en reell existens. Det finns just en tendens att se människan som fri bara rättigheterna instiftats i lag.⁸⁵ Risken är att en konflikt ses som löst - eller att en stor framgång har nåtts - efter att en regim officiellt har skrivit under på att acceptera mänskliga rättigheter. Det gör att demokratiska staters förhållanden med förtryckande regimer ses som legitima.⁸⁶ Därmed inte sagt att mänskliga rättigheter är oviktigt.

Även om många akademiker idag inom CM och CR försöker ta hänsyn till en kontext eller ett förhållande mellan aktör - struktur, så förläggs orsaker alltför ofta till en mänsklig essens, eller refererar implicit till den. Aktör – struktur problematiken accepteras som en dualism utan att klargöra hur strukturer formar individer. Strukturerna ses snarare som betingelser för möjligheter och hinder. En viss *typ* av människa reagerar så att säga på strukturella betingelser, förändringar och andra individers handlingar. Vidare så tas alltför ofta hänsyn till materiella strukturer men inte idéer eller vice versa.

På det sättet verkar CT mer lovande eftersom hänsyn tas till strukturer.⁸⁷ Men det beror helt på vilka ontologiska antaganden som anläggs gällande strukturer och dess förhållande till aktörer.

CT föreställer sig generellt att våld skulle vara resultatet av en diskrepans mellan ett aktuellt (nuvarande) strukturellt tillstånd och ett potentiellt (framtida) tillstånd. Motsättningarna antas generera en reell intressekonflikt snarare än en

---

⁷⁸ Juergensmeyer, *Terror in the Mind of God – the Global Rise of Religious Violence*, 2003, s. 152.

⁷⁹ Zartman - Rasmussen (Eds), *Peacemaking in international Conflict – Methods and Techniques*, 2003.

⁸⁰ Juergensmeyer, *Terror in the Mind of God – the Global Rise of Religious Violence*, 2003, s. 157.

⁸¹ *Ibid.* s. 152.

⁸² Ransom, *Foucault's Discipline – The Politics of Subjectivity*, 1997, s. 107-110.

⁸³ *Ibid.* s. 157-162.

⁸⁴ Weil, *The Need for Roots*, 2002 [1952], s. 3-10.

⁸⁵ Ransom, *Foucault's Discipline – The Politics of Subjectivity*, 1997, s. 160-162.

⁸⁶ Thornton, *New World Empire – Civil Islam, Terrorism, and the Making of Neoglobalism*, 2005.

⁸⁷ Aggerstam, *Reframing and Resolving Conflict – Israeli-Palestinian Negotiations 1988-1998*, 1999, s. 18.

föreställd.⁸⁸ CT verkar ofta upprepa en postmarxistisk dialektik, där framförallt den rådande socioekonomiska strukturen måste transcenderas. Det är emellertid ytterst viktigt att strukturerna inte ses som en totaliserande helhet där man måste ändra allt eller inget. Det går inte att transcendera det ekonomiska systemet vi har idag. Däremot går det att hitta sunda och pragmatiska ekonomiska strategier. Ingen av de sju mekanismer för att transcendera en konflikt* som Wallensteen använder genom att följa Galtung⁸⁹ kan lösa fundamentalismens och terrorismens problem.

En teori bör dessutom inte vara dialektisk eftersom det är en grov förenkling att säga att verkligheten är dialektisk – eller att enbart använda binära kategorier – även om det finns många dialektiska mönster.⁹⁰

Socialkonstruktivismen tar ett steg i rätt riktning genom att utgå från att verkligheten är konstruerad. Samtidigt får det inte mynna ut i en meningslös relativism. En brist är dessutom att konstruktionerna mest berör identiteter. Det saknas ett maktbegrepp och det är svårt att hitta ett aktörskap.⁹¹ Vidare uteblir materiella betingelser, framförallt ekonomiska, eller så måste de också ses som socialt konstruerade.

För det andra finns det för ofta otillräckliga antaganden om makt. All politisk teori är på något sätt bunden till idéer om makt. Vad är makt? Hur fungerar den? Vad gör maktens sätt att fungera legitimt eller illegitimt?⁹² En teori bör inte endast utgå från ett statscentrerat maktbegrepp som emanerar från en central punkt⁹³, eller från en transcendent Stat.⁹⁴ Det statscentrerade perspektivet uttryckt som ordningsmakten brukar kallas makten första ansikte och följer Dahls maktbegrepp: A har makt över B om A kan få B att göra något han/hon annars inte skulle ha gjort. Begreppet missar maktens produktiva aspekt. Makt ses oftast som något man har, får eller förlorar istället för något man *utövar*.

Även om försök har gjorts för att bredda maktbegreppet genom maktens andra ansikte - makten över dagordningen - och vidare genom maktens tredje ansikte - makten över opinionen⁹⁵ - ses makt alltför ofta som något man har.

Makt kan bara förekomma i en relation, interaktion, eller kommunikation. Ett maktbegrepp måste utgå från att makt utövas överallt mellan singulär punkter, i ett nätverk av relationer utspridda över en geografisk yta. Därmed inte sagt att maktens tre ansikten är oviktiga. Det viktiga är att de ses som vissa maktrelationer ibland andra. Man måste ta hänsyn till både negativ och positiv maktutövning. Det

---

⁸⁸ Aggerstam, *Reframing and Resolving Conflict – Israeli-Palestinian Negotiations 1988-1998*, 1999, s. 19.

* Se appendix: mekanismer för att transcendera en konflikt.

⁸⁹ Wallensteen, *Understanding Conflict Resolution – War, Peace and the Global System*, 2005, s. 34-38, 53-57.

⁹⁰ Hardt - Negri, *Imperiet*, 2003, 117-119.

⁹¹ Aggerstam, *Reframing and Resolving Conflict – Israeli-Palestinian Negotiations 1988-1998*, 1999, s. 32-36.

⁹² Ransom, *Foucault's Discipline – The Politics of Subjectivity*, 1997, s. 11-14.

⁹³ Ibid. s. 12-25.

⁹⁴ Hardt - Negri, *Imperiet*, 2003, s. 78-88.

⁹⁵ Heyward, *Revisiting the Radical View: Power, Real Interests and the Difficulty of Separating Analysis from Critique*, 2007.

närmaste vi kan komma en bra definition av makt är: produktionen av avsedda effekter⁹⁶ (men begreppet måste komplimenteras med omedveten maktutövning).

För det tredje måste ett perspektiv för konfliktlösning undvika monokausala förklaringar. Rötterna till fundamentalism och terrorism bör ses som rhizomatiska. Ett rhizom finns i naturen, det är ett rotsystem. Ett rotsystem med multipla, cirkulära rötter istället för dikotoma. De utgår inte från en enda initial punkt eller enhet. Alla rötter sitter ihop som i ett nätverk där det finns noder och förgreningar. Varje punkt i ett rhizom är kopplat till alla andra. Drar man i en rot påverkas de andra. Två rhizom som är åtskilda kan påverka varandra genom att något deterritorialiseras ur det ena och reterritoraliseras i det andra (t.ex. personer som rör sig, idéer som difunderar).⁹⁷ Fördelen att anlägga detta synsätt är att det tillåter ett mer komplext tänkande.

För att undvika monokausala förklaringar kan man således inte som inom CR fokusera på icke-tillgodosedda behov. Den högst förenklade tanken är ibland att graden av depression och fattigdom (som gör att behov inte tillfredställs) är direkt proportionerlig mot graden av våldsamhet, eller ännu värre graden av fundamentalism.⁹⁸

Behov måste vara något som är absolut nödvändigt för människan, något som hindrar henne från att bli sjuk eller dö. Behov är av naturen begränsade (och skulle därav kunna uppfyllas).⁹⁹ Således handlar det främst om fysiologiska behov.¹⁰⁰

Azar försökte bredda behovsteorin för att just rätta till den bristande förklaringskraften bakom otillfredsställda fysiologiska behov. Han utökade behoven med psykologiska behov som säkerhet, identitet, erkännande, värdighet och deltagande. Argumentet är som hos Cosher, att det måste finnas kommunikationskanaler för att uttrycka behov.¹⁰¹ Behoven måste enligt Azar tillgodoses från politiskt håll, eller distribueras genom politiska kanaler.¹⁰² Även om man kan argumentera för att människan har mentala behov så blir de svåra att uppfylla i en lösning. Ett behov av säkerhet och deltagande är oerhört viktigt och kan uppfyllas av staten. Men andra psykologiska behov kan inte lösas av staten.

För det första kan inte sättet på vilket behoven tillfredställs sägas vara ett behov i sig. För det andra blir resultatet ett passivt mottagande, där individer tar emot offentliga transfereringar, internationella bistånd, etc. En sådan syn riskerar att vara kontraproduktiv och att inte leda till utveckling.¹⁰³

För det fjärde så läggs för lite vikt vid en ekonomisk utvecklings betydelse för själva konfliktlösningen. Det saknas normativa principer för ekonomisk

---

⁹⁶ Russell, *Power*, 2004 [1944], s. 23.

⁹⁷ Deleuze - Guattari, *A Thousand Plateaus*, 2004, Inledning och kap. 1: Rhizom.

⁹⁸ Rudy, *Subjectivity, Political Evaluation, and Islamist Trajectories*, s. 62; i Schlaebler - Stenberg (Eds), *Globalization and the Muslim World – Culture, Religion and Modernity*, 2004.

⁹⁹ Weil, *The Need for Roots*, 2002 [1952], 3-10.

¹⁰⁰ Aggerstam, *Reframing and Resolving Conflict – Israeli-Palestinian Negotiations 1988-1998*, 1999, s. 21.

¹⁰¹ Wallenstein, *Understanding Conflict Resolution – War, Peace and the Global System*, 2005, s. 39-44; Miall - Ramsbotham - Woodhouse, *Contemporary Conflict Resolution*, 2004, s. 68-76.

¹⁰² Azar, *The Management of Protracted Social Conflict: Theory and Cases*, 1990, s. 33.

¹⁰³ Sen, *Utveckling som frihet*, 2002.

utveckling, men framförallt saknas det konkreta, pragmatiska strategier. Ingen skulle neka att ekonomisk utveckling är viktigt men de flesta verkar bara nämna att ekonomisk rehabilitering är ett måste för att sedan stanna där.

CM mynnar ut i en slags ekonomisk realpolitik. Särskilt fattas saftiga morrötter. CR fokuserar för ensidigt på att behoven skall tillgodoses eller organiseras genom statliga kanaler¹⁰⁴ istället för att fokusera på ett perspektiv som utgår från att öka individens förmågor att tillgodose sina egna behov.¹⁰⁵ Även ifall CT analyserar ekonomiska strukturer¹⁰⁶ så faller för ofta konkreta ekonomiska analyser bort i själva lösningen. Galtung, Wallensteen och andra¹⁰⁷ missar det uppenbara svaret för hur man skall få ut mer av begränsade resurser. Svaret är välriktade investeringar. Det är den enda mekanismen för att transcendera i diagrammet.*

Generellt fokuseras alltför ensidigt på ett institutionellt byggande, oftast efter ett krigsstillestånd. Ofta verkar det antas att ifall bara de traditionella institutionella ramverken byggs upp kommer ekonomin att komma igång av sig självt. Vilket återigen visar på ett implicit antagande av en mänsklig essens. Det finns en brist på en teoretisk och pragmatisk dimension där ekonomi och statsvetenskap syntetiseras.

För det femte, eftersom vetenskaplig produktion inte är isolerad från samhället i övrigt, och vice versa, finns en interdependens mellan dem och interaktioner sker på ett reflexivt sätt.¹⁰⁸ Därför måste akademiker - som Edward W. Said menar - erkänna ett intellektuellt ansvar.

---

¹⁰⁴ Azar, *The Management of Protracted Social Conflict: Theory and Cases*, 1990, s. 33; Wallensteen, *Understanding Conflict Resolution – War, Peace and the Global System*, 2005, s. 39-44.

¹⁰⁵ Sen, *Utveckling som frihet*, 2002.

¹⁰⁶ Collier, *Economic Causes of Civil Conflict and Their Implications for Policy*, s. 143 – 161; i Crocker - Hampson, Olser - Aall (Eds), *Turbulent Peace – The Challenge of Managing International Conflict*, 2003.

¹⁰⁷ Pruitt - Kim - Sung, *Social Conflict; Escalation, Stalemate, and Settlement – Third Edition*, 2004, s. 194-195.

* Se appendix: mekanismer för transcendering.

¹⁰⁸ Giddens, *Modernitetens följder*, 1996, s. 24-26.

4 Sökande efter ett alternativt analytiskt ramverk

Så hur kan vi hitta ett analytiskt ramverk som uppfyller dessa kritiska villkor?

Foucault ger oss en grund som för det första inte antar en mänsklig, universell, atemporal essens. Människan ses som formad av diskurser och fysiska formationer. Det problematiska med Foucault anses ofta vara ett upprättande av ett utrymme för subjektet, för aktörskap och motstånd.¹⁰⁹ Men det beror på olika läsningar¹¹⁰ och ofta på feltolkningar.¹¹¹

För det andra utgår Foucault från ett mycket bredare maktbegrepp. Ett maktbegrepp som inte bara ser makten som en negativ tvångsmakt, utan främst som produktiv och närvarande i alla sociala relationer.

För det tredje tillåter Foucault ett mångfaldigande av processer och krafter som ligger bakom en historisk formation. Därigenom kan vi undvika monokausala förklaringar och söka rhizomatiska rötter.

För det fjärde utgår Foucault från ett interdependent förhållande mellan vetenskap och samhället i övrigt, mellan vetande och makt.

Det som måste läggas till är ekonomiska processer och strukturer. Foucaults ontologiska triangel måste sättas ihop successivt.

4.1 Ontologisk triangulering*

4.1.1 Utsagor – diskursiva formationer

Foucault startar med den tredje ontologiska positionen: diskurser. Diskurser byggs upp av utsagor. Utsagor kan sägas vara skriftliga kvarlevor, något utläsbart, eller det faktiskt sagda, som finns och cirkulerar i tid och rum. Utsagor kan vara rapporter, protokoll, manualer, nedskrivna observationer, lagar, regelverk, konstitutioner, kontrakt, vetenskapliga skrifter¹¹² och numera måste vi inkludera

---

¹⁰⁹ Strozier, *Foucault, Subjectivity and Identity – Historical Constructions of Subject and Self*, 2002.

¹¹⁰ Farrell, *Subjectivity, Realism and Postmodernism – The Recovery of the World in Recent Philosophy*, 1996, s. 271.

¹¹¹ Deleuze, *Foucault*, 1990; Ransom, *Foucault's Discipline – The Politics of Subjectivity*, 1997.

* Se appendix: ontologisk triangulering.

¹¹² Deleuze, *Foucault*, 1990, s. 39.

medier, bloggar, sajter, videos, bandinspelningar etc. IT revolutionen förändrar markant utsagornas geografi eftersom de kan finnas i en deterritorialiserad, virtuell verklighet på nätet och reterritorialiseras av vem som helst i en geografisk koordinat¹¹³ som har tillgång till en dator.

Utsagorna sprids genom att de är uttalbara och kommunicerbara. De bildar en flexibel språklig kropp, som distribueras, repeteras, omformas, och förnyas genom att språket har en spontanitet.¹¹⁴

En utsaga är en neutral text som föregår tolkning och formalisering. I den skall vi så att säga inte leta efter en tolkning eller en logik. Därigenom försöker Foucault genom sin *kunskapens arkeologi* att undvika såväl hermeneutiken som logiken.* Utsagorna ges en positivitet, en sorts positivism.¹¹⁵ Det vi istället bör analysera är hur en islamsk radikal utsaga, eller delar ur den, sprids över en geografisk yta (numera även genom Internets virtualitet).

En utsaga refererar inte till en upphovsman. Men en utsaga har relationer till sina egna inre subjekt, objekt och begrepp. De inramas av utsagor och har funktioner i och med utsagan. Subjekten, objekten och begreppen ses som variabler, som en mångfald. Utsagan skapar möjliga platser för olika subjekt. Eftersom dessa subjektspositioner kan innehas av olika personer och variera med tiden bevaras, överförs och repeteras utsagan. Det sker en anhopning, en ackumulering, som formar en diskurs.¹¹⁶

Självklart uppkommer alla utsagor genom människor men poängen är att de sprids på ett sätt som inget enstaka subjekt kan kontrollera. En utsaga sprids genom ett ”man talar”, eller genom en passiv grammatisk form, ett ”det ges språk”.¹¹⁷

Utsagor associerar i sin tur till andra angränsande utsagor genom att ha ett sorts elastiskt tema. Olika utsagor kan motsäga varandra och bilda hierarkier. Utsagor är också relaterade till olika geografiska rum.¹¹⁸ Förenklat kan man säga att utsagor kopplas ihop genom att de sprids ur interaktioner mellan personer och sedan kopplas till olika institutioner, organisationer, eller platser. Eller så ringar institutioner, organisationer och platser in utsagor vars tema förefaller naturligt. Egentligen spelar det ingen roll åt vilket håll det sker, eftersom det alltid sker åt båda hållen.¹¹⁹

En grupp av interrelaterade utsagor, eller en diskurs, bildar gränser och former för: det uttalbara, konversationer, minnet, vilka element från ett förflutet som kan återaktiveras och vilka funktioner som ges subjekt och objekt.¹²⁰

---

¹¹³ Deleuze - Guattari, *A Thousand Plateaus*, 2004, Inledning och kap. 1: Rhizom.

¹¹⁴ Deleuze, *Foucault*, 1990, s. 30-40.

* Se appendix: Hermeneutik, logik, arkeologi.

¹¹⁵ Deleuze, *Foucault*, 1990, s. 31-32, 88, 94.

¹¹⁶ Ibid. s. 30-34, 38-39.

¹¹⁷ Ibid. s. 93, 97-99.

¹¹⁸ Ibid. s. 33-41.

¹¹⁹ Ibid. s. 33.

¹²⁰ Smart, *Michel Foucault*, 2004, s. 48.

4.1.2 Praktiker – icke-diskursiva formationer

Den andra grundläggande byggstenen är icke-diskursiva formationer, praktiker, eller discipliner. Det handlar om den första positionen i den ontologiska triangeln. Det vill säga formationer som har en materialitet som institutioner, politiska processer, ekonomiska processer etc.¹²¹

Dessa formationer finns alltid utspridda över en geografisk yta. Den geografiska ytan är historiskt föränderlig. På olika platser får ren materia en bestämd form och en funktion. På dessa platser uppstår en arkitektur inom vilken olika praktiker eller discipliner innesluts. Dessa utövas genom att ha funktioner, vilka svarar mot att lösa något sorts problem.¹²² (Utbildningsinstanser har funktionen att utbilda, disciplinera, och uppfostra för att lösa problemet med att skapa en produktiv och icke problematisk medborgare. Militanta fundamentalistiska grupper producerar heliga krigare och martyrer).

Dessa formationer behandlar bokstavligen frågan om hur man kan styra andra människor. Det handlar om olika typer av rationaliteter för att styra och påverka andras beteende och handlingar (*governmentality*). Således handlar det om en produktiv form av maktutövande, om handlingar som utövas för att påverka andras handlingar.¹²³

Som sagts innan, innesluter alltid institutioner utsagor och omvänt hänvisar alltid utsagor till en institutionell miljö. Utan denna institutionella miljö eller materiella formation skulle subjekten, objekten och begreppen inte kunna bildas (aktualiseras). Utsagan och praktikerna är interdependenta och interagerar genom att det synliga länkas samman med det uttalbara (vilket självklart sker genom människan, eller snarare mellan människor).¹²⁴

Naturen som orörd materia faller således inte i fokus under Foucaults analytiska lins. Men den nakna materia är det ontologiska grundelementet ur vilket materiella formationer uppstår.

För att uppnå en ballans i den ontologiska trianguleringen bör vi ge ett stort utrymme åt de viktigaste institutionerna: skolor, universitet, religiösa institutioner, fängelser, militären, träningsläger för heliga krigare och martyrer, polisen, rättsväsendet, sjukvårdsinrättningar etc. Hur formar de individer och grupper?

Men framförallt bör arbetsmarknaden som en institution lyftas fram. Hur formar den individer? Vilket möjlighetsfält skapar den för en individ - eller viktigare - en viss grupp? Vi bör även studera infrastruktur där vi måste inkludera kommunikationsstrukturen. Vilka kontaktytor finns? Vilka kontraster finns i olika geografiska rum?

---

¹²¹ Deleuze, *Foucault*, 1990, s. 65.

¹²² Ibid. s. 87-108.

¹²³ Smart, *Michel Foucault*, 2004, s. xiii-xiv.

¹²⁴ Deleuze, *Foucault*, 1990, s. 55-108.

4.1.3 Vetande och makt

Foucault analyserar vilka processer som skapar sanning. Som vi skall se skapas sanning alltid i ett maktförhållande, den är alltid ett problem och inte något som vi bara upptäcker. Sanningen är oskiljaktig från den procedur som etablerar den.¹²⁵

Vetandes två former är A) det synliga och B) det uttalbara.

Det uttalbara är språkliga formationer, diskurser som kommuniceras. Det synliga är det bestämbara som materia, medan det uttalbara är det bestämmande. Det synliga sägs vara receptivt, vilket innebär att det kan förnimmas. Eftersom språket sägs vara spontant och kunna förändras dynamiskt ("det ges språk" eller "man talar"), kan diskurserna sägas ha en större vikt för vårans världsåskådning. Däremot kan inte det utsägbara reduceras till det synliga och vice versa. Vetande går alltid från det synliga till det utsägbara och tvärtom. De är ömsesidigt beroende men är aldrig samma sak, även om de glider in i varandra och kan approximera varandra.¹²⁶ Därmed bryter Foucault med en lång rad s.k. korrespondensteorier där det materiella varat direkt avspeglas i idéer eller en ideologi, framförallt i olika former av en bas och en överbyggnad.¹²⁷

Foucault tar exemplet: en bild av en pipa är inte samma sak som en nedskrivnen mening: "detta är en pipa"; inget av dessa är heller i sin tur själva objektet pipa.¹²⁸

Innebär det att vi inte kan veta något bara genom att åskåda eller bara genom att läsa? Nej, så kan inte vara fallet. Vi kan skilja på vetande och erfarenheter. Vi människor har en massa erfarenheter genom våra fem sinnen. Vetande måste däremot vara kommunicerbart annars blir det en individuell erfarenhet. Omvänt för att något kommunicerat skall bli till vetande måste det kunna åskådas på något sätt via våra sinnen, eller mentalt manifesteras i ett symbolspråk.

Varje historiskt skikt bildar ett *strata* av materia och diskurser, det som kan åskådas och det som kan utsägas i en epistemologisk mening.¹²⁹ Men hur flätas vetandets två element ihop?

Vi kan tänka oss *ren icke-formad materia* - som är oberoende av formade substanser, eller bestämda objekt i vilka den inträder - och *rena funktioner* - abstraherade från de former i vilka de inkarneras, de mål den riktar sig mot och de medel de använder. För att dessa två element skall kunna bilda något, eller aktualiseras, krävs krafter.¹³⁰ Vad är dessa krafter?

De är krafter hos människan eller som kommer ur människan. De måste beskrivas som en mångfald, men kan t.ex. vara: begär, minne, fantasi, vilja, begripande etc.¹³¹

---

¹²⁵ Deleuze, *Foucault*, 1990, s. 101.

¹²⁶ Ibid. s. 114-122.

¹²⁷ Moaddel, *Islamic Modernism, Nationalism, and Fundamentalism – Episode and Discourse*, 2005, s. 9-14.

¹²⁸ Deleuze, *Foucault*, 1990, s. 100.

¹²⁹ Ibid. s. 83-108.

¹³⁰ Ibid. s. 110-111.

¹³¹ Ibid. s. 125, 175.

Ifall en människa inte begärde något skulle hon inte röra sig, utforska något, eller eftersträva något, hon skulle stå stilla på en punkt, eller t.o.m. dö. En människa utan begär är djupt deprimerad.¹³² Vi kan inte säga vad människan är, eller ge henne en essens *a priori*, vilket vi konstaterade tidigare. Vi kan däremot säga att människan har ett begär att begära. Vi kan också uttrycka det som en vilja att vilja. Jag anser även att vi kan säga att människan har ett begär av makt, om vi följer definitionen: produktionen av avsedda effekter. Detta eftersom människan måste ha begär, vilket betyder att hon vill ha något, göra något eller producera något. Dessa begär innebär att en effekt avses. Således förutsätter ett sådant maktbegrepp att människan är begärande, eller att människan begär att begära.

Hur fungerar krafterna?

Krafterna finns i maktrelationer som finns överallt. En maktrelation är en kraft som verkar på en annan kraft, eller två krafter som drabbar samman. Det är alltid ett styrkeförhållande.¹³³ En maktrelation kan därför inte existera om den inte går mellan två punkter (mellan minst två personer).

Ett utövande av makt framträder som en affekt, eftersom kraften själv definieras genom sin förmåga att affektera andra krafter (till vilka den står i relation) och att affekteras av andra krafter. Krafternas produktiva och aktiva karaktär kan uttryckas som att den sporrar, riktar, producerar; medan att spurras, riktas och att bestämmas som produktiv utgör reaktiva affekter. Det finns alltid ett motstånd mellan två krafter i en maktrelation eftersom varje kraft kan affektera och affekteras.¹³⁴

En maktrelation sätter icke-formade materier och icke-formaliserade funktioner i relation. Språkets bestämmande karaktär och det synligas bestämbarhet blir till något affekterande och något affekterat, till funktion och medel. Förenklat formas materian av en funktion som formuleras genom maktrelationer i en diskurs och funktionen materialiseras och fungerar via maktrelationer. Därför är alltid vetande och makt ömsesidigt beroende, men de är inte samma sak.¹³⁵

Varje epok kan sägas ha en karta över kraftrelationer mellan singulära punkter. Det är en karta över kraftrelationernas spridning, dess densitet och intensitet. På olika platser förtätas maktrelationer genom vilka synligheter och utsägbarheter sammanfogas för att bilda en institution. Diskurserna integreras till en stabilare struktur, vilket upprättar en viss seghet.¹³⁶

Epistemologiskt kan vi bara ha kunskap om de maktförhållande som är synliga och utsägbara. Det vi kan och bör leta efter i en analys är platser i ett nätverk av maktrelationer där krafter förtätas.¹³⁷ Vi bör undersöka de platser där det finns ett utrymme för människor att samlas, eller bli samlade, där diskurser uttrycks genom interpersonella förhållanden inom en hierarki av maktrelationer.

---

¹³² Irvine, *On Desire – Why we want what we want*, 2006.

¹³³ Hörnquist, *Foucaults maktanalys*, 1996.

¹³⁴ Deleuze, *Foucault*, 1990, s. 109-136.

¹³⁵ Ibid. s. 110-115.

¹³⁶ Ibid. s. 114-118.

¹³⁷ Ibid. s. 68-69, 72-80.

4.1.4 Subjektet: aktör - strukturproblematiken

Så hur kan vi säga att subjektet – den andra positionen i triangeln - formas av A) fysiska formationer/processer i världen och B) olika diskurser?

Foucault var i likhet med Frankfurtskolan kritisk mot upplysningens självkännande och självskapande subjekt.¹³⁸ Vi blir oftare skapade än vi skapar oss själva. Det vill säga oavsiktligt och utan någon egentlig upphovsman, eller ett enskilt ursprung, uppstår olika strukturer, vilka utövar både en tvingande och en produktiv makt. (Det innebär absolut inte att enskilda institutioner, organisationer, företag eller aktiviteter inte startas av ett aktivt medvetet subjekt.)

Vi passerar - eller befinner oss i - olika institutioner: familjen, skolan, religiösa institutioner, militären, universitet, arbetsplatser, och i olika ekonomiska processer som producenter och konsumenter. I dessa institutioner utövas vissa aktiviteter, eller praktiker vilka är kopplade till diskurser. Vi befinner oss alltid i åtminstone en diskurs utom när vi är helt själva. Eftersom institutioner ofta utifrån sin rationalitet och sitt sakområde gör anspråk på att föra talan för en partiell eller total sanning, har de ofta en större påverkan. Särskilt viktiga är auktoriteter som utbildningssystemet, byråkratsiska sakter, experter inom yrkesområden och religiösa institutioner.

Vi lär oss ett visst beteende, ett sätt att tänka, ett sätt att kommunicera (eller vi får en världsåskådning). Genom en gradvis tillvänjning under upprepning av trovärdiga argument formas vi till att tro något. Det är den starkaste formen av maktutövning, att få någon annan att tro det vi tror.¹³⁹ På samma sätt formas vi till att bli vissa subjekt genom upprepade övningar. Poängen är att vi inte själva har valt hur vi skall påverkas, hur vi kommer att tänka, vad vi kommer att tro, och vad vi kommer att vilja efter att ha genomgått olika former av gradvis tillvänjning.

Det finns alltid en normaliserande aspekt genom att vi kategoriseras och mäts på en skala mellan en plus- och en minuspol (ett dispositiv). Genom kategoriseringar kan en befolkning spridas ut över en geografisk yta till platser där de "bäst" kan uppfylla produktiva funktioner. (Vi lever t.ex. i en meritokrati, där sannolikheten att få ett önskat jobb i slutändan oftast handlar om vad som kan visas i en CV). Det upprättas en gräns för det normala ungefär som genomsnittet i en normalfördelning. Därigenom kan de avvikande placeras under institutioner som skall rätta till det felande beteendet eller tänkandet: fängelset, fångläger, psykiatri, sjukhusen, specialskolor etc.¹⁴⁰

Vi formas även av diskurser utanför institutioner; genom digital TV; Internet; en diskurs i en vänskapskrets; tidningar; böcker; reklam och budskap på stan etc. Lika lite som vi väljer våra vänner, klasskamrater eller arbetskamrater lika lite väljer vi hur vi kommer påverkas av olika diskurser.

---

¹³⁸ Farrell, *Subjectivity, Realism and Postmodernism – The Recovery of the World in Recent Philosophy*, 1996, s. 269.

¹³⁹ Russell, *Power*, 2002 [1964], s. 107-116.

¹⁴⁰ Ransom, *Foucault's Discipline – The Politics of Subjectivity*, 1997, s. 26-77.

Vi formas även genom att åskåda; genom saker vi ser varje dag; på resor; av kontraster i ett geografiskt rum. Att omges av våld i vardagen har en djup påverkan.¹⁴¹

Hur kan vi hitta ett utrymme för subjektet att reflektera, utöva motstånd, och att påverka sina egna handlingar? Eller annorlunda uttryckt hur kan vi hitta ett aktörskap?

För det första finns det ingen singular, totaliserande, övergripande diskurs som producerar oss alla till lika subjekt. Det finns en mångfald av diskurser som antingen är interrelaterade - genom att vara komplementära, överlappande, enhetliga, hierarkiska eller konfliktiva – eller icke-relaterade. Diskurser är av sin natur dynamiska vilket betyder att de ständigt kan vara i förändring. Poängen är att vi alltid formas av flera olika diskurser vilket ger utrymme åt ett jämförande perspektiv som kan göra individen uppmärksam på skillnader och motsägelser, kapabel till att ifrågasätta, motstå och slutligen förändra.¹⁴² Just här skiljer sig Foucault från Frankfurtskolan eftersom han utgår från en mångfald lokala makter, strategier och rationaliteter som kan konvergera och divergera. Det finns aldrig en totalitär struktur som måste transcenderas. Följden blir att förändringar alltid kan ske lokalt och underifrån.¹⁴³ Vi behöver inte som hos Frankfurtskolan med nödvändighet vänta på en medveten kritisk massa som helt kan bryta med det aktuella *falska varat*¹⁴⁴ för att genom ett dialektiskt negativt tänkande försöka nå ett *potentiellt vara*.¹⁴⁵

Att vi är formade betyder inte att vi inte skulle ha en egen vilja.¹⁴⁶ Vi väljer inte hur vi påverkas i första hand men väl påverkade kan vi, förutsatt att vi blir medvetna, ändra hur vi har blivit påverkade. Att vi formas betyder inte heller att människan skulle vara inkapabel till rationellt tänkande och handlande. Det handlar snarare om att vi inte har valt våra innersta begär och de flesta av våra tankar.¹⁴⁷

För det andra är ingen diskurs - praktik determinerande. Vi kan aldrig vara helt producerade. Det finns alltid något som uteblir eftersom diskurser och praktiker är beroende av människan. Det finns alltid ett utrymme för impulsiva spontana former av vägran.¹⁴⁸ Ur ett effektivitets skäl måste det alltid finnas ett utrymme för frihet, ett möjlighetsrum, ifall ett system och dess funktioner inte skall falla sönder eller stagnera. Till och med i det mest totalitära system måste det finnas ett visst (om än begränsat) utrymme för möjliga handlingar ifall det inte skall desintegrera.¹⁴⁹

---

¹⁴¹ Das – Kleinman - Ramphel - Reynolds (Eds), *Violence and Subjectivity*, 2000.

¹⁴² Ransom, *Foucault's Discipline – The Politics of Subjectivity*, 1997, s. 126, 154-157; Falzon, *Foucault and Social Dialogue – Beyond Fragmentation*, 1998, s. 51-56.

¹⁴³ Deleuze, *Foucault*, 1990, s. 58-60.

¹⁴⁴ Adorno - Horkheimer, *Upplysningens dialektik*, 1996 [1944].

¹⁴⁵ Marcuse, *One-Dimensional Man*, 2002 [1964].

¹⁴⁶ Deleuze, *Foucault*, 1990, s. 130-139.

¹⁴⁷ Irvine, 2006. *On Desire – Why we want what we want*.

¹⁴⁸ Ransom, *Foucault's Discipline – The Politics of Subjectivity*, 1997, s. 117-119.

¹⁴⁹ Ibid. s. 124-128.

För det tredje sker alltid förändringar i diskurser utefter radikala eller åtminstone märkbara förändringar i samhällsstrukturer. Dessutom finns det alltid kritiska innovativa personer som spränger en diskurs gränser och orsakar ett paradigmskifte.¹⁵⁰ Kritiskt tänkande förhåller sig just alltid till en utsida, genom att spåra en diskurs gränser.¹⁵¹

För det fjärde bör inte subjektet ses som en homogen singular enhet eller substans. Subjektet består snarare av en mängd psykiska tillstånd. Vi har därför inte en personlighet utan snarare en mängd subpersonligheter. Där Freud sätter det tredelade subjektet – detet, jaget, överjaget – sätter Nietzsche en pluralitet som Foucault fortsätter. Vi är olika personer vid olika tillfällen beroende på var och med vilka vi befinner oss. Vi är olika subjekt.¹⁵²

4.2 Operationalisering

Först måste fundamentalistiska grupper av intresse identifieras. Antingen kan man studera en enda grupp som en sorts fallstudie, eller så kan man studera flera grupper i ett komparativt syfte. Sedan får man gå vidare och undersöka hur dessa grupper har formats. Detta sker genom att man rhizomatiskt ”drar upp rötter” som hela tiden leder vidare bakåt i tiden, fram och tillbaka i geografien. Det är möjligt att hitta enkla orsakskedjor som inte korsar en annan orsakskedja. Det är även möjligt, och högst troligt, att hitta orsakskedjor som korsar varandra i vissa koordinater tid och rum och som slutligen bildar ett nätverk av orsakskedjor. Det gäller att blottlägga interaktioner av interdependenta krafter som korsar de tre traditionella analysnivåerna: det internationella systemet, staten och specifika grupper eller ledare.

Detta ger oss utrymme för en mångfald av kausala faktorer. Frågan blir hur vi skall kunna använda ett sådant komplext ramverk rent praktiskt? Vi måste göra teoretiska avgränsningar för att fältet inte skall bli för stort?

Jag anser att analyser av olika slag som kan utföras under det teoretiska ramverket bör fokuseras i två processer. *Den första processen är ett förhindrande av subjektivitet.* Jag vill tillsammans med andra hävda att ett systematiskt förhindrande av subjektivitet generellt leder till ett våldsamt motstånd. Däremot anser jag inte att motståndet alltid skulle vara likartat, vilket vissa hävdar.¹⁵³ Den här processen används för att förklara diskursers och gruppers uppkomst. *Den andra processen är en produktion och reproduktion av subjektivitet,* dvs. hur individer formas av dessa diskurser och grupper.

---

¹⁵⁰ Ransom, *Foucault's Discipline – The Politics of Subjectivity*, 1997, s. 99-184.

¹⁵¹ Deleuze, *Foucault*, 1990, s. 137-167.

¹⁵² Ransom, *Foucault's Discipline – The Politics of Subjectivity*, 1997, s. 129-130.

¹⁵³ Rudy., *Subjectivity, Political Evaluation, and Islamist Trajectories*, 42-43; i Schlaebler - Stenberg (Eds), *Globalization and the Muslim World – Culture, Religion and Modernity*, 2004.

4.2.1 Förhindrande av subjektivitet

Först måste vi definiera subjektivitet för att sedan förklara hur subjektivitet förhindras.

Subjektivitet är vad som tillhör subjektet, eller vad som tillskrivs det.¹⁵⁴ Det kan också sägas vara den inre upplevda erfarenheten av ett *jag* som inkluderar detta jags positioner i ett fält av maktrelationer.¹⁵⁵ Subjektivitet är av olika slag. Det kan vara begär, behov, tankar, känslor, handlingar, beteende etc. De krafter som hos Foucault får det synliga och det uttalbara att sammanlänkas är subjektiviteter.

Eftersom subjektiviteter kan vara en mångfald måste de avgränsas till ett par användbara kategorier. Jag anser att de bör vara 1) begär och 2) val

Begär eftersom människan med nödvändighet begär att begära, eller har en vilja att vilja. Det krävs t.o.m. ett begär att inte begära. Vidare eftersom begär kan sägas vara den drivkraft som får störst konsekvenser för en persons handlande;¹⁵⁶ eftersom begäret att begära är en vilja till subjektivitet. Viljan till subjektivitet kan sägas vara den minsta gemensamma universella nämnaren för en analys av social förändring eftersom den föregår alla individuella val och normativa sociala val.¹⁵⁷

Val eftersom livet består av en ständig, oavbruten, ström av val. Alla kräver ett första val, om det så är för att sedan välja att inte välja.¹⁵⁸ Valen görs medvetet och omedvetet i första hand för att tillfredsställa begären. Vi formar själva instrumentella begär för att uppnå djupa slutgiltiga begär.* Förmågan att uppfylla begären genom att alternera mellan olika val är ett mått på subjektivitet. Man har många potentiella valmöjligheter men bara en potential att välja.¹⁵⁹

Även om val inte görs genom en medveten rationell kalkylering - som i rationella aktörsteorier - så görs ett val. Att inte välja är också ett val. Om val förutsätter en fri vilja så kan begären sägas var ofria eftersom vi inte valt de djupaste begären själva.¹⁶⁰

Vad innebär det att subjektivitet förhindras?

Förhindrandet av subjektivitet har en likhet med etablerade teorier som utgår från att frustration leder till våld. Detta är ett högst rimligt förhållande som inte behöver uteslutas. Men jag anser med andra att det finns en väsentlig skillnad. Frustration kommer ur hinder som i olika grad upplevs som svåra att passera. Men det finns fortfarande en möjlighet att välja en annan strategi. Frustration är kopplat till den egna förmågan att passera dessa hinder. När man upplever att ens egen förmåga är begränsad eller otillräcklig blir man frustrerad. Ett förhindrande

---

¹⁵⁴ Se: Filosofi lexikonet: Bokförlaget Forum 1988

¹⁵⁵ Das – Kleinman - Ramphel - Reynolds (Eds), *Violence and Subjectivity*, 2000, s. 1.

¹⁵⁶ Irvine, *On Desire – Why we want what we want*, 2006.

¹⁵⁷ Rudy, *Subjectivity, Political Evaluation, and Islamist Trajectories*, s. 57; i Schlaebler - Stenberg (Eds), *Globalization and the Muslim World – Culture, Religion and Modernity*, 2004.

¹⁵⁸ Levi, *Hard Choices*, 1986, s. 21.

* Se appendix: kedjor av begär.

¹⁵⁹ Rudy, *Subjectivity, Political Evaluation, and Islamist Trajectories*, s. 42; i Schlaebler - Stenberg (Eds), *Globalization and the Muslim World – Culture, Religion and Modernity*, 2004.

¹⁶⁰ Irvine, *On Desire – Why we want what we want*, 2006.

av subjektivitet är däremot ett systematiskt förnekande av möjligheten att ändra sina val. Kort sagt ett förhinderande av valmöjligheter, eller av valet självt.¹⁶¹ Ett förhinderande av valmöjligheter är dessutom mer praktiskt användbart eftersom det går att studera på ett direkt sätt¹⁶² medan frustration kan ha oändliga källor.

Jag anser däremot att motståndet inte alltid är likformig eftersom flera individuella fundamentalister har haft möjligheten att välja men ändå valt att strategiskt bruka extrema former av våld (T.ex: Bin Laden hade kunnat välja andra former för att uppnå sina begär tack vara sin rikedom) och ibland till och med sprängt sig själva (T.ex. var en av självmordsbombarna i London väl integrerad i det engelska samhället, hade jobb på ett dagis, var omtyckt av barnen och personalen, vilket visar på möjligheter till andra val). Omvänt har i vissa fall en förhindrad subjektivitet inte mynnat ut i våld. Personer har då genom viljestyrka eller en etisk föreställning inte valt våldets väg.¹⁶³

Det som fattas är idéers påverkan. En person reagerar alltid på ett förhinderande av valmöjligheter utifrån en redan formad *världsåskådning*. I en situation där ett möjlighetsfält stryps och lämnar allt färre alternativ öppna uttrycks motståndet utifrån de diskursiva och icke-diskursiva formationer som omger en individ. Individer som befinner sig i en institution – diskurs har en naturlig struktur utifrån vilken en alternativ protestdiskurs kan formuleras och ett motstånd kan organiseras. Därför är det oftast en intelligens som formulerar protestdiskurser. (Så vitt jag vet är uteslutande grundare av islamska fundamentalistiska grupper akademiker). I den här situationen formas världsbilden på ett direkt sätt av de förhindrade valmöjligheterna i relation till de personer, diskurser och strukturer som uppfattas utgöra förtrycket. Världsåskådningen tenderar under drastiskt minskade möjligheter att radikaliseras snabbare.

Marginaliserade personer av olika slag befinner sig inte i samma utsträckning i en distinkt institution och dras naturligt in i en alternativ organisation, en plats där människor kan samlas och uttrycka ett motstånd.

Ifall det inte finns någon plats för att samlas uppstår snarare kravaller, en mobb, en pöbel eller något liknande.

Dessa kategorier av motstånd är självklart analytiska förenklingar och får inte ses som huggna i sten. De måste anpassas efter dess användbarhet. Det väsentliga är att den första processen, ett förhinderande av valmöjligheter, kan förklara diskursiva brott, uppkomsten av rörelser och att personer dras in i en rörelse. Man skulle kunna undersöka individers valmöjlighetsfält genom att kombinera breda statistiska undersökningar av ekonomiska och demografiska faktorer med komparativa undersökningar om tvång, förtryck, och våld.

---

¹⁶¹ Rudy, *Subjectivity, Political Evaluation, and Islamist Trajectories*, s. 39-44, 57-61; i Schlaebler - Stenberg, (Eds), *Globalization and the Muslim World – Culture, Religion and Modernity*, 2004.

¹⁶² Sen, *Utveckling som frihet*, 2002. Se: capability deprivation.

¹⁶³ Spencer, *On Not becoming a "Terrorist"*; i Das – Kleinman - Ramphel - Reynolds (Eds), *Violence and Subjectivity*, 2000.

4.2.2 Produktion och reproduktion av subjektivitet

Den andra processen är en ständig och kontinuerlig produktion och reproduktion av subjektiviteter, dvs. förandet av ett subjekt. Den här processen måste fokuseras på hur individers *världsåskådning* formas av de institutioner och diskurser (eller grupper) som uppkommer genom den första processen. Dvs. hur formas individer av dessa praktiker – diskurser när de väl har dragits in i dem. Vi är här intresserade av att undersöka de centrala islamska nätverken och dess samlingsplatser; moskéer, välgörenhetscenter, koranskolor, träningsläger, fångläger, fångelser etc.

Medan den andra processen är ständigt närvarande och kontinuerlig kan den första processen vara tillfällig och episodisk. Ofta är dock båda processerna parallella eller samtidigt genom att förhindrandet av valmöjligheter och förtryck inte försvinner i och med att motståndsrörelser och diskurser skapas. Men poängen är att diskurserna – praktikerna kan producera en radikal världsåskådning även fast förhindrandet av valmöjligheter minskar.

5 Summarisk tillämpning

I den här uppsatsen har vi – i kap 2 - utforskat fundamentalisters generella världsåskådning, tankar, beteende, begär och handlingar som kan mynna ut i terrorism. Därför undersöker vi här inte en specifik grupp utan högst kort de generella dragen bakom fundamentalismens uppkomst.

Varför uppstår, eller återuppstår, fundamentalismen från och med 70-talet? Varför uppstår religiös terrorism ungefär samtidigt?

Inom den första halvan av 1900-talet dominerades den muslimska världen av en diskurs av modernism som framförallt producerades och reproducerades mellan de olika universiteten av västerländsk prägel. En snabb industrialisering genomfördes och en första demografisk explosion ledde till en rural-urban migration.¹⁶⁴ En särskilt viktig faktor var Kemalismen som 1924 avskaffade kalifatet, splittrade den muslimska världen och spred en sekulär diskurs som förpassade religionen till den privata sfären.¹⁶⁵

1937 upptäckts oljan i Saudiarabien vilket förändrade landets situation radikalt.¹⁶⁶ Saudiarabien har sedan dess grundande byggt på en balansgång och kompromisser mellan dynastin al-Saud och ulema (det muslimska rådet) som har företrätt, och företräder, en exceptionellt sträng form av islam s.k. wahabism. Därför har islam haft en exceptionellt stark ställning i Saudiarabien och aldrig marginaliserats. Det andra liknande fallet är Pakistan.¹⁶⁷

Efter 2:a v.k. var Europa försvagat, den bipolära världen växte fram. Inom tredjevärlden producerades och reproducerades diskurser av nationalism och panarabism inom universiteten och de reguljära arméer som hade skapats. Diskurserna var antiimperialistiska och antikolonialistiska, ofta med en marxistisk prägel.¹⁶⁸ Redan 1952 föreslår USA:s nationella säkerhetsråd att islam skulle kunna tjäna som en kommunistisk antidot.¹⁶⁹

Det förändrade världssystemet, socioekonomiska processer i tredje världen och diskurser mynnande ut i avkolonialiseringen. Nasser, som tog makten 1954, sågs som ett hot mot Israel, USA och andra västmakter genom sin marxistiska panarabism. Det muslimska brödrskapet, en av de tidigaste fundamentalistiska rörelserna, som hade deltagit i befrielsekriget marginaliserades och förtrycktes hårt av Nasser. Under förtrycket producerades några av de mest radikala

---

¹⁶⁴ Moaddel, *Islamic Modernism, Nationalism, and Fundamentalism – Episode and Discourse*, 2005.

¹⁶⁵ Gardell, *Bin Ladin i våra hjärtan*, 2006, s. 33; Kepel - *La yihad– Expansión y declive del islamismo*, 2002.

¹⁶⁶ Gardell, *Bin Ladin i våra hjärtan*, 2002, s. 97.

¹⁶⁷ Kepel, *La yihad– Expansión y declive del islamismo*, 2002.

¹⁶⁸ Ibid.

¹⁶⁹ Gardell, *Bin Ladin i våra hjärtan*, 2006, s. 100.

diskurserna, särskilt av Qubts jihadism.¹⁷⁰ Muslimska bröder emigrerade till andra arabländer och deras radikala diskurser difunderade.¹⁷¹

Under 60-talet sker en ny demografisk explosion och rural – urban migration inom de muslimska länderna. I förorter och trånga kvarter fanns det ett väldigt litet möjlighetsfält för dessa nya stadsbor.¹⁷² Samtidigt börjar ekonomiska strukturella förändringar materialisera sig i USA och Europa. De interna marknaderna och det fordristiska produktionssystemet av standardiserade varor började stagnera.¹⁷³ Det ledde till starten för utlokaliseringar till länder med billigare produktionskostnader vilket förändrade traditionell produktion i olika geografiska rum.¹⁷⁴

1967 orsakade Israels oväntade attack under sexdagarskriget en dödsstöt för arabisk nationalism. Ungefär samtidigt börjar nationalstaten som en suveränitetsprincip att hamna i en kris.¹⁷⁵ Radikala muslimska diskurser, som redan hade börjat produceras inom universitet och islamska nätverk, byggde en suveränitetsprincip på en förening under Allah och sharia. Dessa diskurser utgjorde en resonansbotten för personer med minskade valmöjligheter.¹⁷⁶

1968 mynnade ut i de extraordinära proteströrelserna kopplade till många av världens universitet.¹⁷⁷ Men eftersom det inte ledde till några större förändringar för maktutövningen tappade snart marxismen sin status.¹⁷⁸

Yom Kippurkriget 1973 gav en segerkänsla till arabvärlden som ytterligare ökade cirkulationen av islamska diskurser. När Saudiarabien ströp oljeproduktionen, vilket orsakade en utbudschock, fyrdubblades (på vissa håll femdubblades) priserna. Petrodollar var tvungna att söka avkastning utanför OPEC länderna och investerades i USA, men också Europa. I USA och Europa rådde en lågkonjunktur och stagflation - som var en effekt av oljekrisen¹⁷⁹ - vilket gjorde att amerikanska och europeiska banker investerade i Latinamerika (men även i Afrika och Sydostasien) som hade manipulerat räntenivån för att attrahera externt kapital. För att möjliggöra utlånet av pengar var den internationella finansmarknaden tvungen att avregleras och internationaliseras vilket möjliggjordes av den nyligen framväxta informationsteknologin.¹⁸⁰ Det hela

---

¹⁷⁰ Kepel, *The Radical Roots of Islam*, 2005.

¹⁷¹ Ibid.

¹⁷² Kepel, *La yihad– Expansión y declive del islamismo*, 2002; Birks - Sinclair, *Employment and Development in Six Poor Arab States: Syria, Jordan, Sudan, South Yemen, Egypt, and North Yemen*, 1982.

¹⁷³ Castells, *Informationsåldern: Ekonomi, samhälle och kultur – Band 1: Nätverkssamhällets framväxt*, 2000, s. 237-322; Hardt - Negri, *Imperiet*, 2003, s. 206-219, 222-237.

¹⁷⁴ Fröbel - Heinrichs - Kreye, *The New International Division of Labour in the World Economy*, 1980; i Roberts - Timmons - Hite (Eds), *From Modernization to Globalization*, 2005.

¹⁷⁵ Rosecrance - Stein (Eds), *No More States? Globalization, National Self-determination, and Terrorism*, 2006; Hardt - Negri, *Imperiet*, s. 69-142, 178-295.

¹⁷⁶ Kepel, *La yihad– Expansión y declive del islamismo*, 2002; Moaddel, *Islamic Modernism, Nationalism, and Fundamentalism – Episode and Discourse*, 2005.

¹⁷⁷ Hardt - Negri, *Imperiet*, 2003, s. 232-235; Deleuze, *Foucault*, 1990, s. 80, 162.

¹⁷⁸ Kepel, *La revanche de Dios*, 2005.

¹⁷⁹ Burda – Wyplosz, *Macroeconomics – A European Text*, 2005, s. 299.

¹⁸⁰ Castells, *Informationsåldern: Ekonomi, samhälle och kultur – Band 1: Nätverkssamhällets framväxt*, 2000, s. 92-183; Hardt - Negri, *Imperiet*, s. 238-254.

orsakade en låneorgie med flytande räntor. Det nya var att lånen dessutom var privata vilket innebar att två länder inte kunde omförhandla lånen bilateralt.¹⁸¹

Gulfstaterna blev snabbt oerhört rika. En expansion av tillväxt orsakade en migration av muslimer till Gulfstaterna, särskilt till Saudiarabien. Den naturliga samlingsplatsen blev moskén. Gästarbetarna formades av den extra stänga wahabismens diskurser som cirkulerade tillbaka till hemländerna och sedan mellan olika länder. Många kom tillbaka som en godtroende medelklass men andra kom tillbaka radikaliserade. Saudiarabien ville öka sitt inflytande över den sunnitiska världen och finansierade ett expansivt bygge av mer än 2000 koranskolor, 1500 moskéer, 202 islamska collage¹⁸², islamska nätverk och islamska banker i flera olika muslimska länder.¹⁸³ De tryckte koraner och stränga islamska texter som cirkulerade gratis.¹⁸⁴ USA stödde och uppmuntrade de islamska nätverken för att de kunde fungera som det bästa försvaret mot kommunism.¹⁸⁵

1979 chockas världen av revolutionen i Iran. Samma år går Sovjet in i Afghanistan. Pakistan blir huvudbasen för det jihadistiska gerillakriget mot ryssarna i Afghanistan. Det stöttades av flera sunnitiska länder och av USA som startade träningsläger där unga män från olika muslimska länder samlades. När de kom tillbaka till sina hemländer var de radikalt förändrade de var religiösa krigare, formade av en diskursiv blandning av sträng wahabism, salafism och jihadism. De flesta kända muslimska terroristerna träffades i dessa läger.¹⁸⁶

Under 80-talet resulterar låneorgien i en skuldfälla. IMF inför sina strukturreformer (lån konditionerade av privatisering och liberalisering). De skuldsatta länderna kunde antingen betala skulden genom ökad export eller genom höjda skatter (sparande var inget alternativ eftersom det inte fanns pengar att avvara).¹⁸⁷ Detta resulterade i stora makroekonomiska problem i Latinamerika¹⁸⁸ och Afrika, men även i Sydostasien. Exponeringen för utländsk kultur ökade drastiskt och sågs tillsammans med en större osäkerhet och större fluktuationer som ett hot.¹⁸⁹ Kontraster i olika geografiska rum började bli alltmer markanta, särskilt i större städer där slumkvarter och ghetton spreds i den suburbana periferin.¹⁹⁰ De islamska nätverken började i större utsträckning fylla funktioner

---

¹⁸¹ Stieglitz, *El rumbo de las reformas – Hacia una nueva agenda para América Latina*, 2003; Castells, *Informationsåldern: Ekonomi, samhälle och kultur – Band 1: Nätverkssamhällets framväxt*, 2000, s. 157-169.

¹⁸² Gardell, *Bin Ladin i våra hjärtan*, 2006, s. 107.

¹⁸³ Kepel, *La yihad– Expansión y declive del islamismo*, 2002; Gardell, *Bin Ladin i våra hjärtan*, 2006, s. 103-112.

¹⁸⁴ Kepel, *La yihad– Expansión y declive del islamismo*, 2002.

¹⁸⁵ Gardell, *Bin Ladin i våra hjärtan*, 2006, s. 108-109.

¹⁸⁶ Kepel, *La yihad– Expansión y declive del islamismo*, 2002; Gardell, *Bin Ladin i våra hjärtan*, 2006.

¹⁸⁷ Stieglitz, *El rumbo de las reformas – Hacia una nueva agenda para América Latina*, 2003.

¹⁸⁸ Ibid.

¹⁸⁹ Giddens, *Modernitetens följder*, 1996; Giddens, *En skenande värld – Hur globaliseringen är på väg att förändra våra liv*, 2003.

¹⁹⁰ Castells, *Informationsåldern: Ekonomi, samhälle och kultur – Band 1: Nätverkssamhällets framväxt*, 2000, s. 123-133.

som normalt tillskrivs välfärdstaten. Därigenom kunde deras diskurser reproduceras bland de marginaliserade massorna.¹⁹¹

1989 uppstår den första intifadan, Hamas och Islamska Jihad bildas. Många som hade fötts under den demografiska explosionen på 60- talet var nu mellan 20 och 25 år och formade en s.k. *youth bulk*. Det är allmänt accepterat att *youth bulks* har en stark tendens att vara reaktiva.¹⁹²

Gulfkriget kom att rikta radikala fundamentalisters ilska mot USA.¹⁹³ USA ändrar sin geopolitiska agenda för Mellanöstern och Asien. Ekonomiska projekt kopplade till oja och gas i de sovjetiska satellitstaterna backades upp genom att stötta USA vänliga regimer.¹⁹⁴

Under 90-talet förändras världsmarknaden radikalt och de lokala marknaderna har svårt att skapa sysselsättning i muslimska länder.¹⁹⁵ Megastäder och mer slum växer fram.¹⁹⁶ 1997 får Asienkrisen negativa effekter för sydostasiatiska länders ekonomier. Särskilt för muslimska länder som Indonesien och Malaysia.¹⁹⁷

Neokonservatismen växer sig starkare och resulterar i Bush makttillträde 2000. (Samtidigt uppstår den andra intifadan). Utrikespolitiken mot mellanöstern fokuseras på att tillgodose oljetillförseln från Saudiarabien och att säkra Israel.¹⁹⁸

11: e september följs av invasionen av Afghanistan, Irak och kriget mot terrorismen. Kriget mot terrorismen ökar förtrycket mot alla typer av islamister under auktoritära regimer.¹⁹⁹ De förhindras valmöjligheter, de förhindras subjektivitet.

---

¹⁹¹ Kepel, *La yihad– Expansión y declive del islamismo*, 2002.

¹⁹² Huntington, *The Clash of Civilizations - and the Remaking of World Order*, 2002, s. 102-103, 116-117.

¹⁹³ Kepel, *La yihad – Expansión y declive del islamismo*, 2002.

¹⁹⁴ Kleveman, *The New Great Game – Blood and Oil in Central Asia*, 2003.

¹⁹⁵ Winckler, *The Demographic Dilemma of the Arab World: The Employment Aspect*, 2002.

¹⁹⁶ Castells, *Informationsåldern: Ekonomi, samhälle och kultur – Band 1: Nätverkssamhällets framväxt*, 2000, s. 453-460.

¹⁹⁷ Thornton, *New World Empire – Civil Islam, Terrorism, and the Making of Neoglobalism*, 2005.

¹⁹⁸ Kepel, *Kampen om islam*, 2006.

¹⁹⁹ Thornton, 2005. *New World Empire – Civil Islam, Terrorism, and the Making of Neoglobalism.*; Mazrui, *Islam Between Globalization and Counterterrorism*, 2006.

6 Slutsats - konfliktlösning som utveckling och produktion av kontradiskurser

Nu är frågan hur själva konfliktlösningen bör utformas. Vilka principer ska följas och vilka strategier ska tillämpas?

Om en av de främsta orsakerna till att ett våldsamt motstånd uppstår är ett förhindrande av subjektivitet är den naturliga lösningen ett större fält av valmöjligheter. Men detta är inte hela bilden. Som jag påpekade ovan måste vi även ta hänsyn till en produktion och reproduktion av radikala världsåskådningar. Fundamentalismen och den religiösa terrorismen har alltid en ytterligare källa i en världsåskådning förutom ett faktiskt förhindrande av subjektivitet.

Därför behövs också ett skapande av kontradiskurser som kan förhindra att allt fler dras in i extrema grupper. Detta gäller särskilt unga marginaliserade män. Bästa sättet att producera en kontradiskurs vore att ge stöd åt islamska, moderata, progressiva grupper och institutioner som har en viss legitimitet.²⁰⁰ T.ex. bästa försvaret mot terrorismen för USA:s del vore att alliera sig med de moderata, progressiva muslimska institutionerna och grupperna istället för att onyanserat ge stöd åt regimer som förtycker all form av islam (utom att klä politiken i islamsk retorik där det behövs).²⁰¹

Vidare ser jag som Kepel och Jan Hjärpe att det är oerhört viktigt med en god integrationspolitik i Europa och USA som gör att muslimer som står mellan två världar kan fungera som en brygga.²⁰² Ju större möjligheter de får i Europa eller USA desto större är chansen att de reflekterar tillbaka en bild av att västvärlden inte nödvändigtvis är korrupt. Genom en dialog kan förhoppningsvis allt fler inse fördelarna med ett demokratiskt system.

För att hitta en normativ princip och en pragmatisk strategi som kan öka individens möjlighetsfält, passar Sens inriktning på en utveckling av förmåga (*capabilities approach*) utmärkt. Istället för att mäta utveckling med traditionella mått som BNP per capita, realinkomst, absolut eller relativ fattigdom, eller HDI, så läggs fokus på vad en individ kan göra med en inkomst. Detta eftersom de traditionella måtten inte säger något om en individs möjlighetsfält.²⁰³

---

²⁰⁰ Appleby, *Religion as an Agent of Conflict Transformation and Peace Building*, s. 821-837; i Crocker – Hampson., Olser - Aall (Eds), *Turbulent Peace – The Challenge of Managing International Conflict*, 2003.

²⁰¹ Thornton, *New World Empire – Civil Islam, Terrorism, and the Making of Neoglobalism*, 2005.

²⁰² Kepel, *Kampen om islam*, 2005.

²⁰³ Smith – Todaro, *Economic Development - Eighth Edition*, 2003, s. 8-23.

Det enkla men oerhört viktiga argumentet är att inkomst är ett medel för att uppnå något annat som värdesätts. Det gäller relationen mellan varor och förmågor, mellan vårt ekonomiska välstånd och vår möjlighet att leva som vi skulle vilja leva.²⁰⁴

Sen definierar utveckling som frihet. Men det måste poängteras att det inte är liktydigt med den frihet som avses inom statsvetenskapens liberalism. Därmed inte sagt att det inte finns gemensamma beröringspunkter. Utveckling ses som en process som vidgar individens friheter, i avseendet att det finns ett större *möjlighetsrum* (individens faktiska möjligheter) eller att *förverkligade* funktioner utvecklas (vad en person faktiskt är i stånd att göra - *förmågor*).²⁰⁵ Det är både en frihet i form av olika processer som tillåter handling och beslutsfrihet och i formen av faktiska möjligheter.

Frihet spelar en central roll i utvecklingsprocessen av två skäl. 1) Värderingsskålet: en bedömning av om framsteg sker måste i första hand göras med hänsyn till huruvida de friheter människor åtnjuter ökar eller ej. 2) Effektivitetsskålet: åstadkommandet av utveckling är helt och hållet beroende av att människor fritt kan göra bruk av sin handlingsförmåga.²⁰⁶

Frihet måste ses som det främsta *intrinsikala målet* för utveckling (dvs. värdesatt för sig självt och i sig självt) samtidigt som det är det bästa *instrumentella medlet* för att uppnå dessa mål. De faktiska möjligheterna är kopplade till de förmågor en individ har för att leva det liv de värdesätter och önskar. Det handlar om att öka individens initiativförmåga och kreativitet, dvs. att öka deras handlandeaspekt (*agency aspect*).²⁰⁷ Eftersom en individ framförallt kan öka sina förmågor genom utbildning och arbetserfarenhet ser Sen liksom Foucault att vi formas av strukturer. Det gäller att skapa goda strukturer som skapar och lyfter fram förmågor.

Instrumentella friheter kan vara av mycket olika slag, det kan emellertid vara praktiskt att definiera fem olika slag som är av vikt för utveckling. 1) ekonomiska möjligheter 2) sociala möjligheter 3) politiska friheter 4) insynsgarantier 5) trygghetsgarantier.²⁰⁸

Att frihet är ett så effektivt instrument ligger i det faktum att olika slags frihet är relaterade till varandra, och frihet av en typ kan i hög grad hjälpa till att främja friheter av ett annat slag. Det är viktigt att undersöka de empiriska samband som finns mellan olika friheter.²⁰⁹ En politik för att öka människors förmåga och faktiska friheter kan verka genom att man stärker dessa distinkta men samspelande instrumentella friheter.

Varje värderingsansats kännetecknas i hög grad av sin informationsbas: den information som behövs för att man skall kunna fälla omdömen utifrån det givna

---

²⁰⁴ Sen, *Utveckling som frihet*, 2002, s. 27-29.

²⁰⁵ Ibid. s. 110.

²⁰⁶ Ibid. s. 18.

²⁰⁷ Ibid. s. 30-35, 53-60.

²⁰⁸ Ibid. s. 56.

²⁰⁹ Ibid. s. 56.

värderingsperspektivet och – inte mindre viktigt – den information som samtidigt utesluts från att spela en direkt värderande roll.²¹⁰

Var och en av de informationsbaser som används av utilitarismen, libertarianismen respektive den rawlska rättviseteorin* har allvarliga svagheter om faktiska individuella friheter skall anses viktiga.²¹¹ Den verkliga udden av en rättviseteori kan till stor del utläsas av dess informationsbas.²¹²

Det frihetsbaserade perspektivet kan beakta utilitarismens intresse för mänskligt välbefinnande (för resultat), libertarianismens engagemang för valprocesser och friheten att handla och den rawlska teorins fokusering på individuell frihet och de resurser som behövs för faktiska friheter.²¹³

Problemet med fundamentalism och terrorism (inom den muslimska världen) är att de uppstår i länder med auktoritärt styre där regimerna gör allt för att hålla sig kvar vid makten. Därför är det svårt, om inte omöjligt, att sätta press på dessa regimer att införa en omfattande demokratiseringsprocess - liknande Jeongs (utmärkta) *peace building* perspektiv som införs uppifrån och ner i olika steg²¹⁴ - eftersom det kan hota deras maktställning. Dessutom stöttas dessa regimer ekonomiskt och militärt av USA (utom Iran och Syrien) men även bitvis av andra demokratiska stater. Så länge inte USA ändrar sin utrikespolitik mot dessa länder kommer en demokratiseringsprocess inte att komma igång om inte regimerna ser en nödvändighet till det i förhållande till ett ändrat internt, eller regionalt, politiskt klimat. Eller ifall EU tillsammans med andra demokratier sätter press på USA och dessa regimer. Det skulle krävas en koordinerad utrikespolitisk strategi mellan demokratiska stater för att sälja in ett omfattande demokratiseringsprogram.

Däremot skulle det vara enklare att övertala dessa regimer att ta emot bistånd, inte i form av direkta transfereringar till grupper utan i formen av ekonomiska utvecklingsprojekt. De bör starta lokalt och underifrån vilket även är ett resultat av Foucaults analyser. Det gäller främst att bygga upp ett lokalt utbildnings- och sjukvårdssystem. Men en oerhört viktig faktor som hindrar utveckling och alltför ofta förbises är tillgången till mikrokrediter och mekanismer för att poola risker/riskspridning.²¹⁵ Vanligen ges lån till andra stater för att bygga upp exportsektorn. Alltför ofta glöms att den största delen av ekonomisk produktion och konsumtion sker internt och lokalt.²¹⁶ Lånen bör helst vara räntefria för att vara förenliga med islamsk lag.²¹⁷ Dessutom krävs en koordinerande instans för investeringar eftersom en individs incitament till att investera lokalt är beroende av andras investeringar. Det gäller att få marginaliserade personer att handla av varandra lokalt.²¹⁸ Ifall dessa personer producerar varor för export skulle

---

²¹⁰Sen, *Utveckling som Frihet*, 2002, s. 79.

* Se appendix: begreppslista.

²¹¹ Sen, *Utveckling som frihet*, 2002, s. 79.

²¹² Ibid. s. 81.

²¹³ Ibid. s. 125.

²¹⁴ Jeong, *Peacebuilding in Postconflict Societies – Strategy and Process*, 2005.

²¹⁵ Smith – Todaro, *Economic Development - Eighth Edition*, 2003.

²¹⁶ Ferrer. *América Latina y la globalización*. 1998.

²¹⁷ Naqvi, *Islam, Economics, and Society*, 1994, s. 110-120.

²¹⁸ Smith – Todaro, *Economic Development - Eighth Edition*, 2003, s. 150-170.

demokratiska stater kunna införa handelspreferenser som inte bygger på tullekalering.* Dessa projekt skulle kunna utföras i samarbete med en lokal moderat islamsk organisation vilket skulle sammanslå våra två syften, att skapa ekonomisk utveckling genom ökade förmågor och att producera en kontradiskurs.

För att avsluta bör staten senare uppmuntras till större ekonomiska reformer. Förutom de uppenbara ekonomiska uppgifterna för staten - kollektiva varor, externa effekter, naturliga monopol och ett effektivt skattesystem²¹⁹ – har de en viktig koordinerande stöttande funktion. Att starta med en ekonomisk utveckling får absolut inte ses som ett ignorering av en demokratisering. Men av praktiska skäl är det lättare att först få en regim att acceptera fördelarna av en ekonomisk utveckling. Detta kan på sikt göra det lättare att inse fördelarna och nödvändigheten av att öka demokratiska rättigheter och friheter (eftersom olika instrumentella friheter kan stärka varandra). Först då kan man kombinera med ett brett *peace building* perspektiv. Man måste så att säga vända upp och ner på *peace building* perspektivet.

---

* Se appendix: begeppslista.

²¹⁹ Rosen, *Public Finance – Seventh Edition*, 2005.

7 Appendix

7.1 Begreppslista

Axiom: en grundsats som accepteras utan bevis, och som kan antas gälla genom konvention eller antas vara självklart sann. Kan liknas vid postulat eller antagande. (Filosofi lexikonet: Bokförlaget Forum 1988)

Epistemologi: läran om vetandet. Kan likställas med kunskapsteori. Antaganden om hur vi kan få kunskap om något. Vad kan vi veta? Hur kan vi veta? (Filosofi lexikonet: Bokförlaget Forum 1988)

Externa effekter: innebär att en produktion eller konsumtion orsakar effekter, på en tredje person, som inte räknas med i produktions eller konsumtionskostnaderna. Det finns både negativa och positiva externa effekter.

Inerrancy: en princip som utgår från att heliga texter och dogmer är ofelbara och felfria. Däremot tillåts den mänskliga felande faktorn genom att en enskild individ kan feltolka. T.ex. i ett evangelium driver Jesus ut försäljarna ur templet innan påsk men i ett annat gör han det efter påsk. Därmed uppstår en motsägelse. Men i och med att bibeln måste vara felfri blir tolkningen att Jesus gör det två gånger. På så sätt kan *inerrancy* harmonisera motstridiga element.

Jihadism: Innebär en extrem tolkning av begreppet jihad särskilt förknippat med den egyptiske ideologen och utropade martyren Sayd Qubt som hängdes 1966 av Nassers regim. Tolkningen innebär att en ständig kamp pågår mot de otrogna, det sekulära korrupta samhället *jahilaya*. (Kepel, 2005. *The Radical Roots of Islam*) Det finns två olika typer av jihad: *jihad akhbar* ("stora Jihad") och *jihad asghar* ("lilla Jihad"). *Jihad akhbar* är kampen mot sin inre ondska, djävulen inom sig, egoism, rädsla och är strävan till att bli en god muslim som hjälper och gör gott och lever i fred och harmoni. *Jihad asghar* är kampen mot det orättvisa och oacceptabla. Enligt tradition kan *jihad asghar* vara att som en sista utväg gå över till ett försvarskrig, men endast när alla andra försök till fredlig lösning misslyckats. De flesta muslimer anser att jihad så som en fysisk strid (*jihad asghar*) är rätten att göra motstånd mot förtryck, medan somliga anser att jihad innebär att bokstavligen gå i krig mot de otrogna. (Information är hämtad från wikipedia och bör därför kontrolleras noggrant ifall någon avser använda den. Informationen är däremot tillräcklig för att få en idé om vad det rör sig om.)

Enligt Ingmar Karlsson finns det fyra dimensioner av Jihad: 1) en inre moralisk kamp 2) ett spridande av budskapet 3) att visa föredöme genom sitt arbete för att stärka den islamska gemenskapen 4) ett försvarskrig (citeras i Thurén, 2005. Källkritik. s. 115-116)

Kollektiva varor: är varor eller tjänster som karaktäriseras genom två principer för konsumtion. Först att det råder ickerivalitet i konsumtionen. Dvs. att en annan person konsumerar varan eller tjänsten hindrar inte mig från att samtidigt konsumera. Den andra principen är ickeexkluderande. Dvs. det går inte att hindra någon annan från att konsumera.

Libertarianism: är en moralfilosofisk inriktning som innebär att man bara tar hänsyn till olika processer men inte dess resultat. Ett fullständigt absolut företräde ges till frihet och vissa odiskutabla rättigheter som är oberoende av effekter eller resultat. Detta perspektiv drivs på sin spets av Robert Nozick i Anarki, Stat och Utopi (Sen, 2002, s. 92-93, 89-90).

Litteralism: en ordagrann läsning av heliga skrifter och dogmer, där texter tolkas bokstavligen. Detta kan ge upphov till motsägelser eftersom religiösa skrifter kan vara fulla av motsägelser. T.ex. i ett evangelium driver Jesus ut försäljarna ur templet innan påsk men i ett annat gör han det efter påsk. Därmed uppstår en motsägelse.

Naturliga monopol: innebär en situation där en vara eller tjänst alltid kan produceras billigare av en producent en två eller fler.

Ontologi: läran om det varande eller varat i sig. Hur man antar att världen, tingens ordning, människan etc. är beskaffad. (Filosofi lexikonet: Bokförlaget Forum 1988)

Rawls rättviseteori: utgår från det berömda tankeexperimentet bakom *okunnighetens slöja*. Ifall man inte skulle veta ifall man skulle komma till livet som fattig eller rik, som man eller kvinna, som afrikan, europé, sydamerikan, eller asiat, så skulle alla åtminstone kräva en jämlik fördelning av vissa viktiga rättigheter och friheter. Det resulterar i vad Rawls kallar en jämlik fördelning av primära nyttigheter s.k. *primary goods*. Rawls ger ett relativt företräde av politiska och ekonomiska friheter och rättigheter som gör att alla har möjlighet att starta från samma position. (CSN systemet kan till exempel sägas vara typiskt Rawlsianskt). Ett första problem är varför dessa primära rättigheter och friheter skall ha företräde framför andra medel som inkomst eller nytta. Ett andra problem är att de primära nyttigheterna inte säger något om vad en enskild individ kan få ut av dem. Det säger inget om de mekanismer som kan konvertera de primära nyttigheterna till möjligheter en individ värdesätter eller de förmågor en individ kan utveckla genom dem (Sen 89-91, 101-102).

Salafism: Salafi-utövare kallas *salafiter* och de lär ut och praktiserar en form av islamism som baseras på Koranen och sunna (profetens traditioner). Denna inriktning av politisk islam är bokstavstroende och således anser de att man inte behöver omtolka de olika religiösa texterna. Salafisterna menar att de praktiserar islam på det sättet som det praktiserades av profeten Muhammed och hans följeslagare och man tycker sig förstå Koranen och sunnan som profeten och hans följeslagare gjorde. (Information är hämtad från wikipedia och bör därför kontrolleras noggrant ifall någon avser använda den. Informationen är däremot tillräcklig för att få en idé om vad det rör sig om.)

Synkretism: En kompromissartad sammanjämkning av olika religiösa läror. (Bra Böckers Nationalencyklopedi 1995)

Transcendent/transcendera: ur latinets *trascendere*, överskrida, överstiga. Det är något som står utanför eller över en samling relationer. Summan är inte lika med dess delar utan något större. Motsatsen är immanent, något inneboende, där en helhet består av summan av dess inre relationer. (Filosofi lexikonet: Bokförlaget Forum 1988)

Tulleskalering: innebär att tullsatserna successivt höjs ju större förädlingen av en råvara är. T.ex. kan kakao ha en låg tullsats, medan färdig choklad kan ha en mycket högre tullsats. EU har under APC regimen (African, Pacific and Caribbean countries) gett tullpreferenser till före detta kolonier, men har just använt tulleskalering. Även inom den mycket större handelsregimen GSP (General System of Preferensen) där handelspreferenser ha getts till underutvecklade länder har tulleskalering utgjort ett stort problem. (sök efter tulleskalering, APC eller GSP på kommerskollegiets hemsida).

Utilitarism: etisk teori enligt vilken den etiskt sett riktiga handlingen är den som jämfört med andra möjliga handlingar frambringar den största mängden positiva (icke-etiska) värden. (Filosofi lexikonet: Bokförlaget Forum 1988)

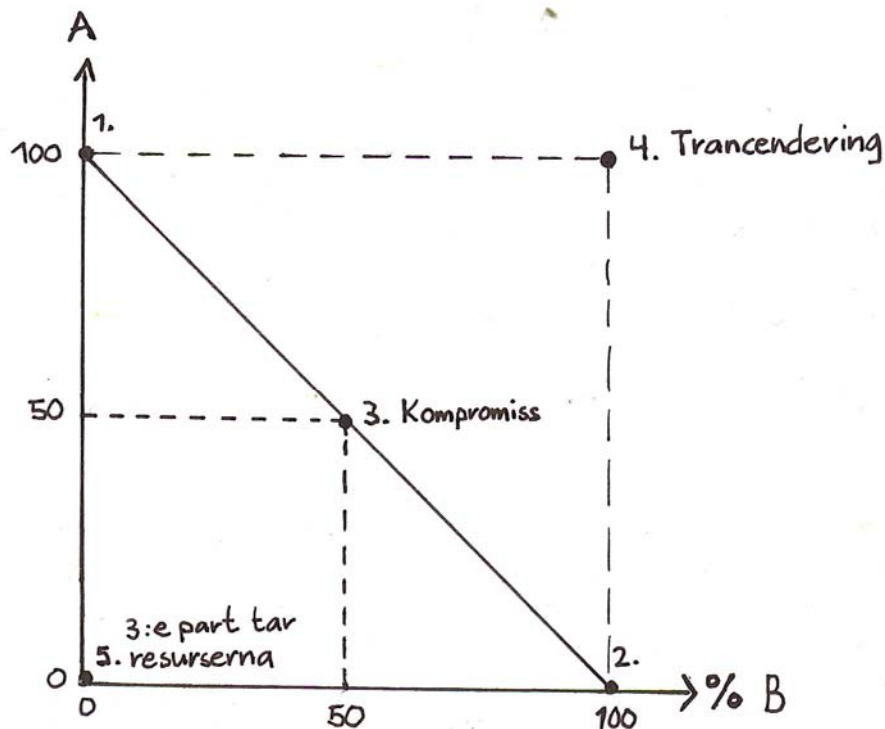
Generellt bygger utilitarism på tre komponenter: en konsekvensialism, en välfärdstanke och ett rangordnande efter summa. Konsekvensialism innebär att man enbart värderar handlingar utefter dess effekter eller resultat. Man tar inte hänsyn till de processer som leder till resultatet. Välfärdstanken bygger på att olika tillstånd skall bedömas efter dess nytta. Kombinerar vi dessa två komponenter bedöms handlingar utefter sina nyttoeffekter. I utilitarismens klassiska form ses nytta som mental tillfredsställelse, lycka eller njutning (Sen 82-83). I modern ekonomi används istället preferenser där större konsumtion är bättre än en mindre.

Den tredje komponenten är en rangordning efter summa som kräver att alla individers nytta helt enkelt summeras ihop så att man får den totala nyttan. Därför går utilitarismen ut på ett maximerande av den totala nyttan oavsett fördelningen av individuell nytta (Sen 82-83). Ibland har utilitarismen misstolkats genom att definieras som: största möjliga lycka, åt största möjliga antal. Detta är två premisser som är oförenliga.

Dessutom går det inte att göra interpersonella nyttojämförelser. Inte ens om man använder avslöjade preferenser, där individer genom att rangordna olika konsumtionsval avslöjar sina preferenser.

Wahabism: är en fundamentalistisk riktning inom islam som grundades av Muhammad ibn Abd al Wahab. De muslimer som är anhängare av denna riktning strävar efter att följa Koranen och sunna så som profeten Muhammed tillämpade sin lära och så som man gjorde under de första generationerna muslimer efter honom. Man tillämpar bland annat också de förklaringar som Ibn Abd al Wahhab skrivit om Koranen i *Kiab al-Tawhid* (boken om monoteism). Wahhabism är företrädd i flera islamiska länder och är den ledande riktningen inom islam i SudiArabien och Qatar. (Information är hämtad från wikipedia och bör därför kontrolleras noggrant ifall någon avser använda den. Informationen är däremot tillräcklig för att få en idé om vad det rör sig om.)

7.2 Diagram över inkompatibilitet

se: Wallensteen, 2005. *Understanding Conflict Resolution*. s. 37

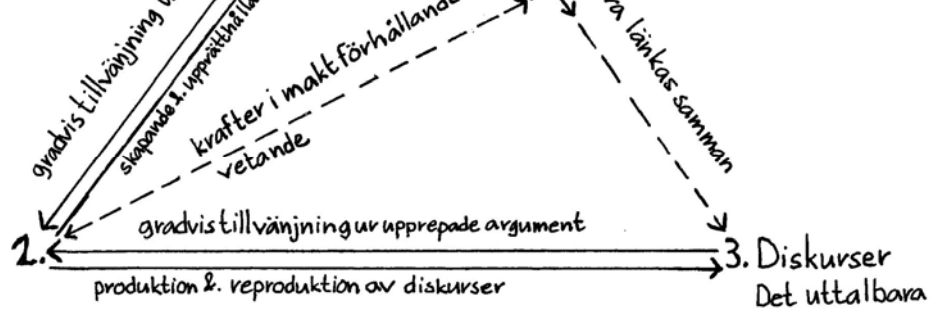
Wallensteen som använder sig av Galtungs diagram presenterar sju mekanismer för att transcendera en konflikt - en inkompatibilitet i form av begränsade resurser. Punkt 4 är en transcendering för att båda vinner. I punkt 1 tar A allt, i punkt 2 tar B allt, i punkt 3 delar de lika, i punkt 5 tar en tredje part hand om resurserna och ingen vinner.

7 mekanismer för transcendering s. 53-57:

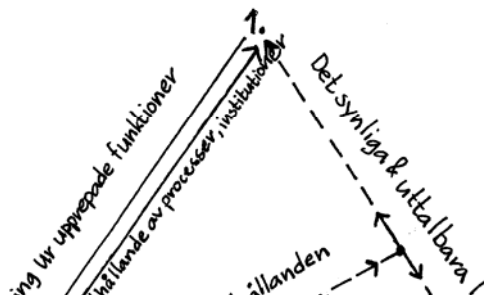
1. Parterna ändrar sina prioriteter, eller preferenser, genom att acceptera att leva med inkompatibiliteten är bättre än krig.
2. Parterna delar lika, punkt 3. men för att transcendera krävs ändrade preferenser även i detta fall.
3. Kohandla, vilket innebär att kombinera två diagram där den ena får 100 % av en resurs och den andra 100 % av en annan resurs. Även här krävs en ändrad syn för att acceptera resultatet som punkt 4.
4. Delad kontroll över resurserna, vilket också kräver en ändrad syn för att det skall accepteras som punkt 4.
5. Lämna kontrollen över resurserna till en tredje part. Detta kräver likaså en ändrad syn för att det skall uppfattas som punkt 4.
6. *Conflict Resolution* mekanismer som förhandling, medling, juridisk process, facilitering etc. Det handlar om att ömsesidigt ge och ta ock likaså här att ändra sin syn för att anse att punkt 4 har nåtts.
7. Lämna konflikten tills senare, eller att glömma den. Det gäller att glömskan är fullständig för att punkt 4 skall uppnås.

Subjektet

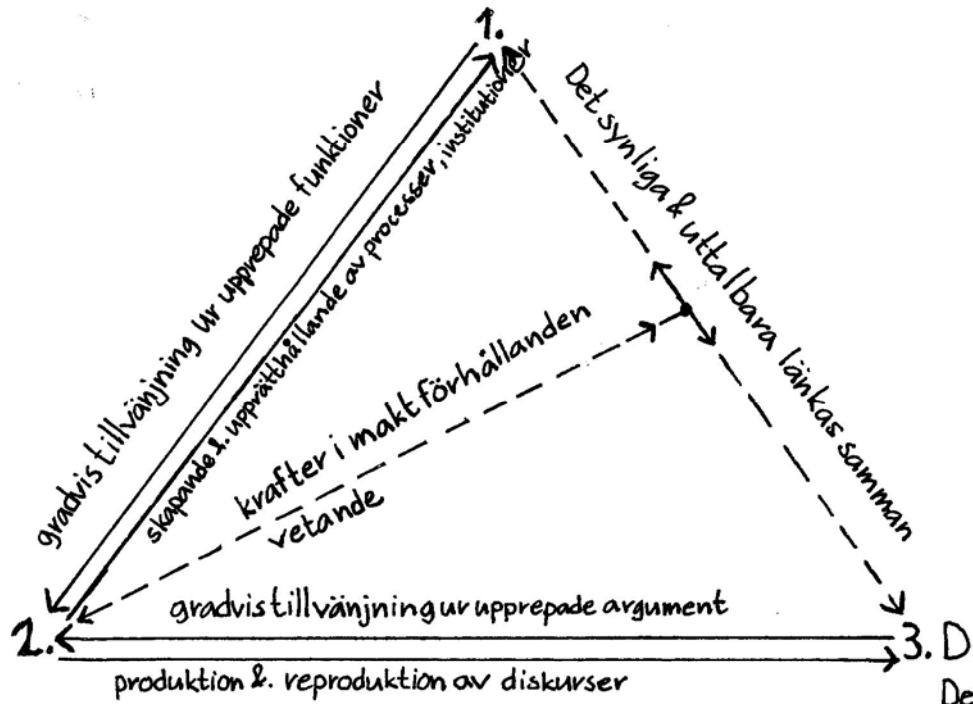
Subjektivitet:
vetande
världsåskådning
begär
val

Världen - det synliga
Icke-diskursiva formationer

Världen - det synliga
Icke-diskursiva formationer

Su
Subj
veta
värld
begär
val

Subjektet

Subjektivitet:
vetande
världsåskådning
begär
val

7.4 Ontologiskt schema: Hermeneutik, logik, arkeologi

Hermeneutik	Fras	Dialektik	Kontext
Logik/formalism	Påstående	Typologi	Axiom
Arkeologi	Utsaga	Topologi	Spridning

Hermeneutiken utgår från en text som består av olika fraser, vilka genom att ställas mot varandra (dialektiskt) ges en mening, men bara i förhållande till en kontext. Det vill säga när och var skrevs texten? Och framförallt av vem? Hermeneutiken försöker tränga bakom fraserna för att tolka vad upphovsmannen till texten menar. Hermeneutiken är således sekundär till en utsaga.

Logiken utgår från påståenden - man brukar skilja mellan propositioner (logiskt innehåll) och *utterance* (yttrande i tid och rum) – vilka ordnas hierarkiskt. Man försöker befästa en logisk relation mellan tinget (det signifierade) och ordet (signifikanten).

Foucaults arkeologi utgår från utsagor, en neutral text som föregår tolkning och formalisering. I den skall vi så att säga inte leta efter en tolkning eller en logik. Därigenom försöker Foucault genom sin *kunskapens arkeologi* att undvika såväl hermeneutiken som logiken. Utsagorna ges en positivitet, en sorts positivism. Istället analyseras hur en utsaga, som har ett visst innehåll, sprider ut sig över en geografisk yta, s.k. topologi.

(Deleuze, 1990. *Foucault*.)

7.5 Kedja av begär

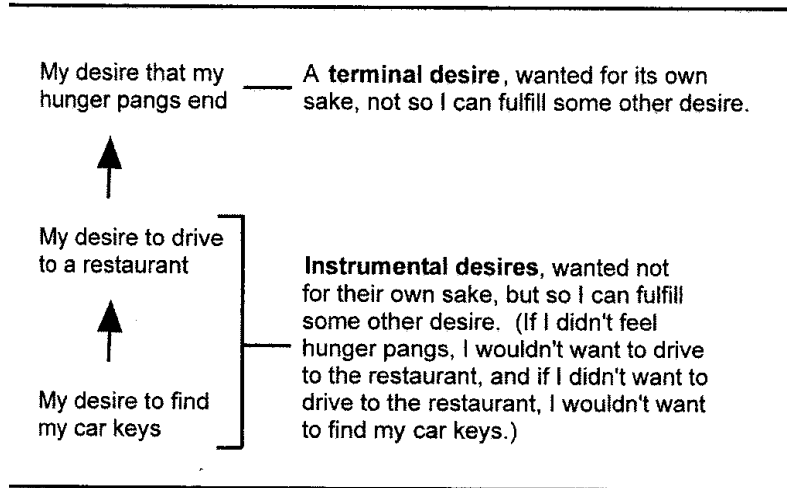

figure 1. A Chain of Desire

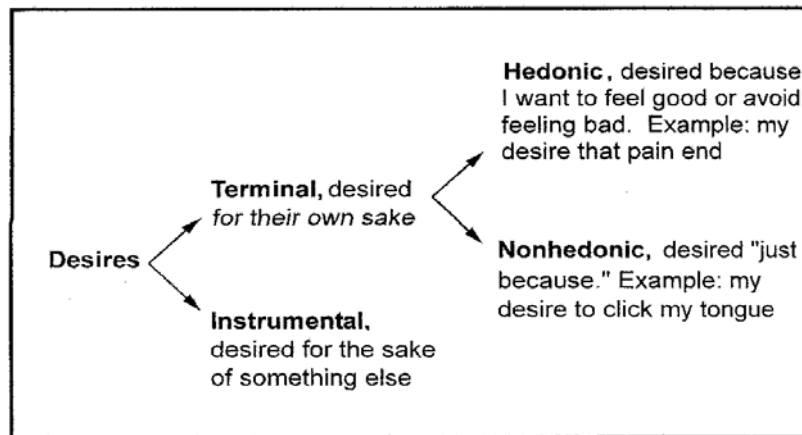

Figure 2. The Taxonomy of Desire

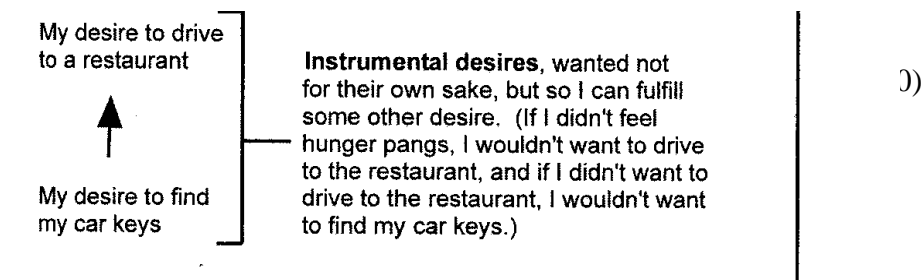

figure 1. A Chain of Desire

8 Referenser

8.1 Böcker

- Aggerstam, Karin, 1999. *Reframing and Resolving Conflict – Israeli-Palestinian Negotiations 1988-1998*. Lund: Studentlitteratur.
- Appleby, R. Scott – Martin, E., Marty (Eds), 1991. *Fundamentalisms Observed*. Chicago: Chicago University Press.
- Azar, Edward, 1990. *The Management of Protracted Social Conflict-Theory and Cases*. Aldershout: Dartmouth.
- Bruce, Steve, 2004. *Fundamentalism*. Cambridge: Polity Press.
- Burda, Michael – Wyplosz, Charles, 2005. *Macroeconomics - A European Text (Forth Edition)*. Oxford: Oxford University Press.
- Castells, Manuel, 2000. *Informationsåldern: Ekonomi, samhälle och kultur – Band 1: Nätverkssamhällets framväxt (andra upplagan)*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos AB.
- Crocker, A., Chester - Hampson, Olser., Fen - Aall, Pamela (Eds), 2003. *Turbulent Peace – The Challenge of Managing International Conflict*. Washington: United States Institute of Peace Press.
- Das, Veena - Kleinman, Arthur - Ramphela Mamphela - Reynolds, Pamela (Eds), 2000. *Violence and Subjectivity*. London: University of California Press.
- Deleuze, Gilles - Guattari, Félix, 2004. *A Thousand Plateaus*. UK: Continuum International Publishing Group Ltd.
- Deleuze, Gilles, 1990. *Foucault*. Stockholm: Symposium Bockförlag och Tryckeri AB.
- Falzon, Christopher, 1998. *Foucault and Social Dialogue – Beyond fragmentation*. London: Routledge.
- Farrell, B., Frank, 1996. *Subjectivity, Realism and Postmodernism – The Recovery of the World in Recent Philosophy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gardell, Mattias, 2005. *Bin Laden i våra hjärtan*. Stockholm: Leopard förlag.
- Giddens, Anthony, 1996. *Modernitetens följder*. Lund: Student Litteratur.
- Giddens, Anthony, 2003. *En skenande värld – Hur globaliseringen är på väg att förändra våra liv*. Stockholm: SNS Förlag.
- Hardt, Michael - Negri, Antonio, 2003. *Imperiet*. Stockholm: Vertigo Förlag.
- Huntington, P., Samuel, 2002. *The Clash of Civilizations - and the Remaking of World Order*. London: Free Press.
- Hörnqvist, Magnus, 1996. *Foucaults maktanalys*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.

- Irvine, B. William, 2006. *On Desire – Why we want what we want*. New York: Oxford University Press.
- Janis, L., Irving, 1982. *Groupthink*. Boston: Houghton Mifflin Company.
- Jeong, Ho-Won, 2005. *Peacebuilding in Postconflict Societies – Strategy and Process*. London: Lynne Rienner Publishers Inc.
- Juergensmeyer, Mark, 2003. *Terror in the Mind of God – the Global Rise of Religious Violence*. Princeton: University Presses of California.
- Kaldor, Mary, 2001. *Las nuevas guerras*. Barcelona: Tusquets.
- Kepel, Gilles, 1997. *Allah in the West – Islamic Movements in America and Europe*. Stanford: Stanford University Press.
- Kepel, Gilles, 2002. *La Yihad – Expansión y declive del islamismo*. Barcelona: Ediciones Península.
- Kepel, Gilles, 2005. *La revancha de Dios*. Madrid: Alianza Editorial.
- Kepel, Gilles, 2005. *The Roots of Radical Islam*. London: SAQI Books.
- Kepel, Gilles, 2006. *Kampen om islam*. Stockholm: Bokförlaget Atlas.
- Kleveman, Lutz, 2003. *The New Great Game – Blood and Oil in Central Asia*. London: Atlantic Books.
- Laquer, Walter, 2003. *Una Historia del terrorismo*. Barcelona: Editorial: Paidós.
- Levi, Isaac, 1986. *Hard Choices*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Marcuse, Herbert, 2002 [1964]. *One-Dimensional Man*. London: Routledge Classics.
- Mazrui, A., Ali, 2006, *Islam Between Globalization and Counterterrorism*. Oxford: James Currey Ltd.
- Miall, Hugh - Oliver, Ramsbotham - Woodhouse, Tom, 2004. *Contemporary Conflict Resolution*. Cambridge: Blackwell Publishing Ltd.
- Moaddel, Mansoor, 2005. *Islamic Modernism, Nationalism, and Fundamentalism – Episode and Discourse*. London: University of Chicago Press Ltd.
- Naqvi, Syed., Nawab., Haider, 1994. *Islam, Economics and Society*. London: Kegan Paul International.
- Peste, Jonathan, 2003. *Religion och terrorism – Mellan samvaro och radikalism*. Lund: Studentlitteratur.
- Primoratz, Igor (Ed), 2004. *Terrorism – The Philosophical Issues*. New York: Pelgrave Macmillan.
- Pruitt, G., Dean - Hee, Kim., Sung, 2004. *Social Conflict; Escalation, Stalemate, and Settlement – Third Edition*. New York: McGraw Hill.
- Ransom, S., John, 1997. *Foucault's Discipline – The Politics of Subjectivity*. Durham: Duke University Press.
- Rasmussen, J., Lewis - Zartman, I., William (Eds), 2003. *Peacemaking in international Conflict – Methods and Techniques*. Washington: United States Institute of Peace Press.
- Reinares, Fernando, 1998. *Terrorismo y antiterrorismo*. Barcelona: Editorial Paidós.
- Roberts, Timmons - Hite, Amy (Eds), 2005. *From Modernization to Globalization*. Oxford: Blackwell Publishing Ltd.

- Rosecrance, N., Richard - Stein, A. Arthur (Eds), 2006. *No More States? Globalization, National Self-determination, and Terrorism*. Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield Publishers Inc.
- Rosen, S., Harvey, 2005. *Public Finance – Seventh Edition*. Singapore: McGraw Hill.
- Russell, Bertrand, 2004. *Power*. London: Routledge Classics
- Ruthven, Malise, 2005. *Fundamentalism - the Search for Meaning*. Oxford: Oxford University Press.
- Schlaebler, Birgit - Stenberg, Leif (Eds), 2004. *Globalization and the Muslim World – Culture, Religion and Modernity*. New York: Syracuse University Press.
- Sen, Amartya, 2002. *Utveckling som frihet*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos AB.
- Smart, Barry, 2002. *Michel Foucault – Revised Edition*. London: Routledge.
- Strozier, M., Robert, 2002. *Foucault, Subjectivity and Identity – Historical Constructions of Subject and Self*. Detroit: Wayne State University Press.
- Thornton, H. William, 2005. *New World Empire – Civil Islam, Terrorism, and the Making of Neoglobalism*. Oxford: Rowman & Littlefield Publishers Inc.
- Todaro, P., Michael - Smith, C., Stephen, 2003. *Economic Development – Eighth Edition*. Essex: Pearson Education Limited.
- Thurén, Torsten, 2005. *Källkritik*. Stockholm: Liber.
- Wallensteen, Peter, 2005. *Understanding Conflict Resolution – War, Peace and the Global System*. London: Sage Publications.
- Weil, Simone, 2006 [1952]. *The Need for Roots*. London: Routledge Classics.

8.2 Artiklar

- Aldo, Ferrer, Octubre 1998. *América Latina y la globalización*. Revista de la CEPAL N° Número Especial, s. 155-168.
- Armstrong, Karen, Winter 2004. *Resisting Modernity*. Harvard International Review. 25(4), s. 40-45.
- Birks, J., S - Sinclair. C. A, February 1982. *Employment and Development in Six Poor Arab States: Syria, Jordan, Sudan, South Yemen, Egypt, and North Yemen*. International Journal of Middle East Studies. Vol. 14, No. 1, s. 35-51.
- Heyward, Clare, 2007. *Revisiting the Radical View: Power, Real Interests and the Difficulty of Separating Analysis from Critique*. Politics Review. Vol 27(1), s. 48–54.
- Stiglitz, Joseph, Agosto 2003. *El rumbo de las reformas – Hacia una nueva agenda para América Latina*. Revista de la CEPAL. N° 80, s. 7-40.
- Winckler, Onn, October 2002. *The Demographic Dilemma of the Arab World: The Employment Aspect*. Journal of Contemporary History. Vol. 37, No. 4, s. 617-636.

8.3 Kortintervjuer

Agrell, Wilhem: Professor i historia. Professor i underrättelseanalys vid Forskningspolitiska institutet i Lund och undervisare i konflikt- och fredsvetenskap vid Lunds universitet.

Kortintervju i samband med kursen underrättelseanalys på Forskningspolitiska institutet i Lund 21:a mars 2007.

Petschen, Santiago: Före detta präst i katolska kyrkan, professor i statsvetenskap och sociologi vid *Universidad Complutense i Madrid*. Ger särskilt kursen: *Las fuerzas religiosas en la sociedad internacional* (de religiösa krafterna i det internationella samhället – förhållanden mellan religion och politik)

Kortintervju i samband med kursen *Las fuerzas religiosas en la sociedad internacional* HT 2005 i Madrid.

Ranstorp, Magnus: känd terroristforskare vid *Center for the Study of Terrorism and Political Violence (CSTPV)* vid *St. Andrews University* och Försvarshögskolan.

Kortintervju i samband med gästföreläsning på kursen underrättelseanalys 7:e november 2006.

Treverton, F., Gregory: Är en senior underrättelseanalytiker vid *RAND Corporation - National Defense Research Institute*. Har arbetat för den berömda *Church Committee* i amerikanska senaten efter Watergateskandalen.

Kortintervju vid Forskningspolitiska institutet i Lund 21:a mars 2007.